

POROČILO O URESNIČEVANJU AKCIJSKEGA PROGRAMA ZA INVALIDE 2007-2013 V LETU 2008

UVOD

Vlada Republike Slovenije (v nadaljevanju: Vlada RS) je na 99. redni seji dne 30. novembra 2006 sprejela Akcijski program za invalide 2007 – 2013 (v nadaljevanju: Akcijski program). Za spremljanje izvajanja Akcijskega programa je Vlada RS na 149. redni seji dne 6. decembra 2007 imenovala komisijo (v nadaljevanju: komisija), ki jo sestavljajo predstavniki resornih ministrstev, strokovnih organizacij in Nacionalnega sveta invalidskih organizacij Slovenije (v nadaljevanju: NSIOS). Naloga komisije je, da vsako leto predloži Vladi RS poročilo o izvajanju Akcijskega programa za preteklo leto. Prvo poročilo je tako Vlada RS sprejela na 174. seji, dne 18. junija 2008.

Za pripravo poročila o uresničevanju Akcijskega programa v letu 2008 je Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (v nadaljevanju: MDDSZ) člane komisije 16. decembra 2008 zaprosilo za pripravo poročil iz njihovega delovnega področja. Člani komisije so bili povabljeni, da se v delnih poročilih osredotočijo predvsem na:

1. splošno oceno stanja na posameznem področju oziroma cilju;
2. realizacijo posameznih ukrepov v letu 2008 z navedbo virov (npr.: program, zakon, pravilnik, projekt, raziskava, ipd.). Tekstualni del naj bi bil po možnosti podprt tudi s kvantitativnimi podatki;
3. težave pri izvajanju ukrepov s predlogi za njihovo odpravo.

Nekaj članov komisije zaradi različnih vzrokov ni pripravilo poročila v predvidenem roku in so zaprosili za njegovo podaljšanje. Nekatere organizacije se na vabilo niso odzvale in je zato MDDSZ gradiva zbiralo še s pomočjo drugih virov.

Uvodoma velja še poudariti, da je drugo poročilo o izvajanju Akcijskega programa posebej pomembno, saj je v letu 2008 Slovenija ratificirala Konvencijo Organizacije Združenih narodov o pravicah invalidov¹ (v nadaljevanju: Konvencija o pravicah invalidov). Drug razlog, ki daje poseben pečat poročilu, pa je predsedovanje Slovenije Svetu Evropske unije v prvi polovici leta 2008.

Slovenija je med prednostne naloge v času predsedovanja Svetu Evropske unije vključila tudi zavezo, da je »treba še okrepiti aktivnosti za zagotavljanje enakih možnosti in preprečevanje diskriminacije invalidov«². V ta namen je pripravila predlog resolucije o položaju invalidov v Evropski uniji³ in v kateri so izpostavljene iste prednostne naloge kot v Akcijskem programu.

---

¹ Uradni list RS, št. 37/2008

² Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2007, Program – Zaposlovanje, socialne zadeve in enake možnosti, str. 5

³ Resolucija Sveta Evropske unije in predstavnikov vlad držav članic, ki so se sestali v okviru Sveta z dne 17. marca 2008 o položaju invalidov v Evropski uniji, Uradni list EU, 2008/C75/01

Konvencija o pravicah invalidov je zgodovinsko pomemben dokument, saj je prvi pravno zavezujoč dokument Združenih narodov s področja invalidskega varstva, ki zagotavlja uveljavljanje človekovih pravic oziroma načela enakih možnosti in enake obravnave ter preprečevanja diskriminacije, ki jo doživljajo invalidi na različnih področjih življenja. Ob tem velja poudariti, da je ta konvencija prva s področja človekovih pravic, ki so jo Združeni narodi sprejeli v tem tisočletju. Slovenija je od vsega začetka podpirala sprejem konvencije in je zelo aktivno sodelovala pri pripravi besedila konvencije. O ključnih vsebinah se je tudi posvetovala z invalidi in njihovimi reprezentativnimi organizacijami. Zato predstavlja ratifikacija Konvencije o pravicah invalidov v letu 2008⁴ logično posledico dosedanjega razvoja invalidskega varstva v Sloveniji.

Besedilo Konvencije o pravicah invalidov je osnovano na človekovih pravicah, dodana vrednost je izpeljava ukrepov, ki omogočajo invalidom dostopnost uresničevanja pravic. Kljub dejavnosti in aktivnosti Vlade RS in organizacij na področju invalidnosti, se invalidi še vedno soočajo s številnimi ovirami pri vključevanju v družbo kot enakopravni člani. Pogoste so kršitve človekovih pravic invalidov povsod po svetu na številnih področjih – izobraževanju, zaposlovanju, socialni varnosti, zdravju itd. Konvenciji je priložen Opcijski protokol k Mednarodni konvenciji o pravicah invalidov, ki opredeljuje pristojnosti in delovanje Odbora za pravice invalidov in bo omogočal pritožbene postopke v primeru kršitev človekovih pravic invalidov.

Preambula vsebuje osnovne principe temeljnih mednarodnih dokumentov s področja človekovih pravic - dostojanstvo, enakost, pravice in svoboščine, ki veljajo tudi za invalide, dodana vrednost konvencije pa je izpeljava ukrepov, ki omogočajo invalidom dostop in uresničevanje teh pravic.

Besedilo konvencije je opredeljeno v 50 členih, ki poleg uvodnih členov, v katerih je najprej opredeljen namen konvencije, pomen izrazov, splošna načela, splošne obveznosti in enakost ter nediskriminacija, opredeljujejo načela in ukrepe po področjih, ki so pomembna za življenje invalidov: ozaveščanje, dostopnost, pravica do življenja, nevarne okoliščine in humanitarne krize, enakost pred zakonom, dostop do sodnega varstva, osebna svoboda in varnost, prepoved mučenja ali krutega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja, prepoved izkoriščanja, nasilja in zlorabljanja, varovanje osebne integritete, pravica do prostega gibanja in državljanstva, samostojno življenje in vključenost v skupnost, osebna mobilnost, svoboda izražanja in mnenja ter dostop do informacij, spoštovanje zasebnosti, spoštovanje doma in družine, izobraževanje, zdravje, usposabljanje in rehabilitacija, delo in zaposlovanje, ustrezna življenjska varnost in socialna varnost, sodelovanje v političnem in javnem življenju, sodelovanje v kulturnem življenju, rekreaciji, prostočasnih dejavnostih in športu. Spremljanje in izvajanje konvencije opredeljujejo statistika in zbiranje podatkov, mednarodno sodelovanje, nacionalno izvajanje in nadzor, odbor za pravice invalidov, poročila držav pogodbenic, obravnavanje poročil, sodelovanje med državami članicami in odborom, razmerje odbora do drugih organov, poročilo odbora, konferenca držav pogodbenic, depozitar, podpis, soglasje o tem, da je konvencija zavezujoča, regionalne organizacije za povezovanje, začetek veljavnosti, pridržki, spremembe, odpoved, dostopna oblika zapisa, verodostojna besedila.

---

⁴ Zakon o ratifikaciji Konvencije o pravicah invalidov o pravicah invalidov je Državni zbor sprejel na 37. seji dne 2. aprila 2008

Konvencija o pravicah invalidov pa je pomembna tudi zato, ker jasno definira temeljne pojme, kot:

- **invalidnost** – je "razvijajoči se koncept in posledica medsebojnega sodelovanja med invalidi ter ovirami zaradi stališč v družbi in ovirami v okolju, ki preprečujejo, da bi invalidi pod enakimi pogoji kakor drugi polno in učinkovito sodelovali v družbi"⁵;
- **invalidi** "so ljudje z dolgotrajnimi telesnimi, duševnimi, intelektualnimi ali senzoričnimi okvarami, ki jih v povezavi z različnimi ovirami lahko omejujejo, da bi enako kot drugi polno in učinkovito sodelovali v družbi"⁶;
- **"komunikacija"** vključuje jezike, prikaz besedila, brajico, taktilno sporazumevanje, veliki tisk, dostopne multimedije ter pisani, zvočni in običajni jezik, človeškega bralca ter povečevalne in alternativne načine, sredstva in oblike zapisa sporočila skupaj z dostopno informacijsko in komunikacijsko tehnologijo;
- **diskriminacija zaradi invalidnosti** pomeni vsako razlikovanje, izključevanje ali omejevanje zaradi invalidnosti z namenom ali posledico zmanjšanja ali izničenja enakopravnega priznavanja, uživanja ali uresničevanja vseh človekovih pravic in temeljnih svoboščin na političnem, gospodarskem, socialnem, kulturnem, civilnem ali drugem področju. Vključuje vse oblike diskriminacije, tudi odklonitev primerne prilagoditve;
- **primerna prilagoditev** pomeni potrebne in primerne spremembe ter prilagoditve, ki ne nalagajo nesorazmernega ali nepotrebne bremena, kadar so v posameznem primeru potrebne, da se invalidom na enaki podlagi kot drugim zagotovi uživanje ali uresničevanje vseh človekovih pravic in temeljnih svoboščin;
- **univerzalno oblikovanje** pomeni oblikovanje proizvodov, okolja, programov in storitev, ki je čim bolj uporabno za vse ljudi, ne da bi ga bilo treba prilagajati ali posebej načrtovati. "Univerzalno oblikovanje" ne izključuje podpornih pripomočkov in tehnologij za posamezne skupine invalidov, kadar je to potrebno "⁷.

Končno je za Slovenijo pomembno tudi delo Odbora za pravice invalidov, ki bo spremljal izvajanje Konvencije o pravicah invalidov. Namreč, kot določa 35. člen konvencije, mora država, ki je konvencijo ratificirala dve leti po začetku veljavnosti konvencije odboru predložiti »izčrpno poročilo o ukrepih, ki jih je sprejela za izpolnjevanje obveznosti iz te konvencije, in o doseženem napredku«⁸. Pri pripravi tega poročila bodo vsekakor Vladi RS v pomoč letna poročila o uresničevanju Akcijskega programa, saj ta temelji na enakih načelih in vključuje enake pravice kot konvencija. V zvezi z delom odbora velja izpostaviti tudi, da je bil na prvih volitvah v odbor izvoljen, kot kandidat iz Slovenije, mag. Cveto Uršič, generalni direktor Direktorata za invalide na MDSSZ.

V sklepu uvoda k poročilu za leto 2008 velja še poudariti, da se Akcijski program za invalide 2007 – 2013 uresničuje tudi s sprejemanjem lokalnih akcijskih programov za invalide. Od leta 2003 dalje namreč poteka v okviru Zveze delovnih invalidov Slovenije projekt »Občina po meri invalidov«: Namen projekta je vzpodbuditi lokalne skupnosti k načrtnim in trajnim aktivnostim za doseganje večje kvalitete življenja invalidov v njihovem okolju, za socialno vključenost invalidov in njihovo sodelovanje v družbenem življenju kraja in nediskriminacijo.

---

⁵ Ravno tam, preambula

⁶ Ravno tam, 1. člen

⁷ Ravno tam, 2. člen

⁸ Ravno tam, 35. člen 1. odstavek

Od leta 2003 je listino »občina po meri invalidov« prejelo že 6 občin (Ajdovščina, Velenje; Radovljica, Trbovlje, Hrastnik, Radlje ob Dravi).

POROČILO O IZVAJANU AKCIJSKEGA PROGRAMA ZA INVALIDE 2007-2013 PO POSAMEZNIH CILJIH

1. CILJ: v družbi povečati ozaveščenost o invalidih, njihovem prispevku k razvoju družbe, pravicah, dostojanstvu in potrebah

Prvi cilj Akcijskega programa se lahko uresničuje z različnimi ukrepi, ki med drugimi vključujejo tudi: »a) spodbujanje in izvajanje učinkovitih akcij ozaveščanja javnosti, katerih namen je:

- i) razvijanje dovtetnosti za pravice invalidov;
  - ii) spodbujanje pozitivnega dojetanja in večje družbene ozaveščenosti o invalidih;
  - iii) spodbujanje priznavanja spretnosti in znanja, odlik in sposobnosti invalidov ter njihovega prispevka na delovnem mestu in na trgu dela;
- b) krepitev spoštljivega odnosa do pravic invalidov na vseh ravneh izobraževalnega sistema, tudi med otroki v zgodnji dobi;
- c) podporo vsem organom v medijih, da ustvarjajo podobo o invalidih skladno z namenom te konvencije;
- d) spodbujanje izobraževalnih programov za ozaveščanje o invalidih in njihovih pravicah⁹.

NSIOS v zvezi s prvim ukrepom ugotavlja medijsko ignoriranje dogodkov, povezanih z invalidi. Kot primer opozarja, da na primer o srečanju invalidskih organizacij ob mednarodnem dnevu invalidov s predsednikom Republike Slovenije dr. Danilom Türkcom 3.12.2008, z ministrom za delo družino in socialne zadeve dr. Ivanom Svetlikom in sprejemu pri predsedniku Državnega Zbora Republike Slovenije dr. Pavlu Gantarju, glavni javni mediji o teh dogodkih niso poročali. Zato invalidi smatrajo, da se prvi cilj Akcijskega programa v praksi ne izvaja v smislu ustvarjanja pozitivne javne podobe o invalidih, kot priporoča tudi Konvencija o pravicah invalidov. Nadalje NSIOS v svojem poročilu izpostavlja, da naj bi, kot je zapisano v enem izmed ukrepov v okviru prvega cilja mediji prikazovali invalide »na način, skladen z namenom tega akcijskega programa«¹⁰. Invalidi opažajo, da so invalidske zadeve v medijih prvenstveno obravnavane iz vidika negativnosti, kar se preveč izpostavlja, pozitivni primeri pa so v veliki večini ignorirani. V primerjavi z drugimi »manjšinskimi« temami se vsebine s področja delovanja invalidov oziroma invalidskih organizacij ne pojavljajo dovolj obširno in načrtno. Ob tem se tudi ne ozavešča invalide o dostopnosti do informacij (npr. gluhi in slepi), saj je velika večina programa na javni Radioteleviziji Slovenija (v nadaljevanju: RTV Slovenija) še vedno nedostopna gluhim in naglušnim (npr. ob kulturnem prazniku je bil program na javni RTV Slovenija za gluhe in naglušne nedostopen, podobno lahko govorimo o vsakodnevnih informativnih oddajah in drugih političnih dogajanjih, kot so bile volitve). Invalidi so v svojem poročilu tudi opozorili, da se je sicer dobronamerna prilagoditev načina glasovanja na zadnjih državno zborskih volitvah žal izkazala za premalo uporabno. Invalidi so bili o tem premalo obveščeni, prav tako na mnogih voliščih ni bilo mogoče dobiti npr. šablone za glasovanje. Da bi bile glasovalne naprave za invalide v celoti izkoriščene, bi morali biti volivci o tej možnosti pravočasno obveščeni pred volitvami. Največ nalog s področja ozaveščanje invalidov poteka v invalidskih organizacijah. V okviru tega ukrepa invalidi nadalje ugotavljajo, da kljub sklepu programskega odbora za problematiko invalidskih vsebin na RTV Slovenija, na volitvah v letu 2008 zopet ni bilo tolmača oziroma podnapišev, kar bi gluhim in naglušnim osebam omogočalo spremljanje

⁹ Konvencija o pravicah invalidov, 8. člen, Ozaveščanje

¹⁰ Akcijski program, 1. cilj, ukrep 1.2.

dogajanja preko televizije. Kljub urgencam Varuhinje človekovih pravic, Varuhinje pravic gledalcev, Ministrstva za kulturo in MDDSZ.

Med aktivnostmi, ki so bile v Sloveniji v letu 2008 opravljene za uresničevanje prvega cilja Akcijskega programa, velja izpostaviti predvsem:

- MDDSZ je decembra meseca izdalo Konvencije o pravicah invalidov v vseh za invalide prilagojenih oblikah (v brajici, lahko čitljivi in razumljivi obliki, zvočnem zapisu ter prevedeno v znakovni jezik) in jo brezplačno ponudilo vsem, ki bi se želeli z njo seznaniti. Konvencijo je še vedno moč dobiti na MDDSZ – Direktoratu za invalide.
- V okviru predsedovanja Svetu Evropske unije je bila v Kranjski Gori od 22. do 23. maja organizirana konferenca z naslovom 'Konvencija o pravicah invalidov- črka na papirju in/ali realnost?'. Konferenco je pripravilo MDDSZ v sodelovanju z Evropsko komisijo. Konferenci se je udeležilo več kot 350 udeležencev - invalidov, strokovnjakov iz držav članic EU, predstavnikov Evropske komisije in parlamenta, visokih predstavnikov ministrstev za področje invalidskega varstva, nevladnih organizacij in drugih predstavnikov civilne družbe. Ob konferenci je bilo tudi neformalno srečanje ministrov odgovornih za področje invalidov.
- Tudi v letu 2008 je bilo več aktivnosti, vezanih na uresničevanje tega cilja izvedeno v okviru Inštituta Republike Slovenije za rehabilitacijo, ki je organiziral več seminarjev in delavnic s ciljem izobraževati in osveščati strokovnjake. Izvedeni so bili seminarji za strokovnjake različnih področij o Mednarodni klasifikaciji funkcioniranja (v nadaljevanju: MKF) in načinu oziroma možnostih njene uporabe. Inštitut Republike Slovenije za rehabilitacijo je skrbel za ozaveščanje delodajalcev v okviru izvajanja programov usposabljanja in zaposlovanja ter izvajanja storitev podpornega zaposlovanja in za ozaveščanje delodajalcev v okviru kompleksne rehabilitacijske obravnave zaposlenih invalidnih oseb, ki zajema oblikovanje skupnih programov in aktivnosti z delodajalci na področju zagotavljanja varnega vračanja na delo in analizo delovnega mesta in delovnega okolja ter ravnanja z invalidnostjo na delovnem mestu.
- K uresničevanju prvega cilja pa so tudi v letu 2008 največ doprinesle invalidske organizacije z izvajanjem posebnih socialnih programov, ki so se v največji meri financirali iz sredstev Fundacije za financiranje invalidskih in humanitarnih organizacij v Republiki Sloveniji (v nadaljevanju: FIHO). Kot primer dobre prakse velja izpostaviti aktivnosti NSIOS in Združenja invalidov – Forum Slovenije s tedenskimi oddajami na lokalnih radijih po vsej Sloveniji.
- Zavod za usposabljanje Janez Levec je v letu 2008 drugič organiziral Festival »Igraj se z menoj« in zanj prejel nagrado Hanndinov (hanndicap inovation), ki jo za inovacijske dosežke podeljuje Evropska unija, oziroma v letu 2008 država Francija, kot predsedujoča država. Osnovna ideja festivala je, da aktivno pripomore k strpnejši in bolj osveščeni družbi: omogočanje, spodbujanje, krepitev in promocija sodelovanja med različnimi populacijami otrok in mladostnikov (večinska populacija in osebe s posebnimi potrebami) na podlagi športno-kulturnih dejavnosti. Festival je sestavljen iz treh vsebinsko in časovno ločenih dogodkov. Prvi je športni dogodek – izveden je bil v športni dvorani Ježica z udeležbo 10 športnih ekip iz večinskih osnovnih šol, šol s prilagojenim programom in društev. Drugi, osrednji dogodek se je odvijal od torika, 27. do 30. 5. 2008, z glavnim in spremljevalnim programom v parku Zvezda v Ljubljani. Tu so potekale štiri glavne prireditve, poleg tega so se vsak dan dogajale raznolike spremljevalne športne in kulturne delavnice. Tretji dogodek je nacionalni likovni natečaj v septembru, ki se je zaključil z razstavo in delavnicami na ljubljanskem gradu.

- z namenom ozaveščanja javnosti o sposobnostih invalidov in oseb s posebnimi potrebami je Center za usposabljanje, delo in varstvo Dolfke Boštjančič, Draga od 3. do 24. 12. 2008 sodeloval s stojnico na Prešernovem trgu v Ljubljani ter v Ribnici. Vsak drugi dan so bile predstavitve njihovih sposobnosti ter prodaja njihovih novoletnih izdelkov. Posebna pozornost javnosti je bila dana Koledarju "Lepa Slovenija", ki so ga skupaj izdelali varovanci in mojster fotografije Joco Žnidaršič. Otroci so prispevali Za oblkovanje pa je poskrbel Milenko Licul.

Ocena uresničevanja prvega cilja:

V poročilu o izvajanju Akcijskega programa v letu 2007 je bilo ocenjeno, da se sicer izvajajo številne aktivnosti, namenjene izboljšanju podobe »o invalidih v sredstvih javnega obveščanja«. Z namenom priznavanja različnosti ljudi mora biti v medije vključenih več informacij o invalidih. Pri obravnavanju tem o invalidih se morajo mediji izogibati pokroviteljskemu ali ponižujočemu pristopu in se namesto tega osredotočiti na ovire, s katerimi se invalidi srečujejo ter na pozitiven prispevek družbi, ki ga lahko ponudijo, če se te ovire odstranijo¹¹, vendar prvi cilj vsekakor ni bil uresničen. Enaka ugotovitev velja tudi za leto 2008. Zato ostaja ozaveščanje družbe o invalidih in njihovem prispevku k razvoju družbe trajna naloga. Ponovno velja poudariti, kot ugotavljajo invalidi, zapisano pa je bilo tudi v poročilu za leto 2007, da mediji sicer velikokrat poročajo o življenju invalidov, vendar to še vedno prepogosto temelji predvsem na predsodkih in stereotipih¹². Ponovno pa velja tudi poudariti, da invalidi niso zadovoljni z informiranjem o možnostih za prilagojeno glasovanje na volitvah ter dostopnosti informacij v zvezi z volitvami v javnih medijih. V letu 2009, ki bo prvo leto uresničevanja Konvencije o pravicah invalidov, bo potrebno posebno pozornost nameniti njenemu uresničevanju, saj bomo s tem pripomogli h kvalitetnejšemu življenju vseh nas.

2. CILJ: vsi invalidi imajo pravico, da enakovredno in brez diskriminacije izbirajo, kje in kako bodo živeli, in so polno vključeni v življenje skupnosti ter sodelujejo v njej

Konvencija o pravicah invalidov ureja področje samostojnega življenja in vključevanja v skupnost v 19. členu. Ta člen določa, da države zagotavljajo invalidom, da:

- »a) imajo invalidi enako kot drugi možnost izbrati stalno prebivališče in se odločiti, kje in s kom bodo živeli in jim ni treba bivati v posebnem okolju;
- b) imajo invalidi dostop do različnih storitev na domu ter bivalnih in drugih podpornih storitev v skupnosti, vključno z osebno pomočjo, potrebno za življenje in vključitev v skupnost ter za preprečevanje osamljenosti ali izločevanja iz skupnosti;
- c) so storitve v skupnosti ter objekti in naprave, ki so namenjeni vsem prebivalcem, enako dostopni invalidom in se prilagajajo njihovim potrebam«¹³.

NSIOS v poročilu v zvezi z uresničevanjem drugega cilja navaja, da je za osebe z motnjo v duševnem razvoju večina ukrepov iz tega cilja trenutno povsem nedosegljivih. Za gluhe osebe je življenjskega pomena dobra komunikacija. Zagotovitev dostopnosti do socialnih storitev in programov na domu oziroma v skupnosti (domovi za starejše), vključno z osebno asistenco, so osebam z okvaro sluha nedostopni, v kolikor se ne zagotovi ustrezna vrsta in oblika

¹¹ Madridska deklaracija

¹² Prim.: Akcijski načrt vključevanja invalidskih vsebin v programe RTV Slovenija, vir: http://www.rtvlo.si/files/svet_rtv/akcijski_na_rt.pdf

¹³ Konvencija o pravicah invalidov, 19. člen

komuniciranja. Ker so storitve za gluhe zaradi zagotavljanja ustreznega načina sporazumevanja po tolmaču za izvajalce dražja, se izogibajo gluhim in naglušnim osebam. Zagotoviti storitev pomoči in oskrbe na domu se lahko izvede tudi z ustrežno obliko sporazumevanja – v znakovnem jeziku s pomočjo tolmača. Gluha oseba v domu za starejše je izolirana ter zaradi socialne izolacije nima ustreznih pogojev. V poročilu NSIOS predlaga, da se v domovih za starejše ustanovijo posebni oddelki za gluhe, ki bi gluhim omogočali medsebojno komunikacijo in druženje. Takšna rešitev se jim zdi neizogibno potrebna tudi na strukturni ravni. Zagotoviti je treba sistemsko ureditev enot za starejše gluhe in naglušne oziroma bi bilo potrebno ustanoviti posebne domove za starejše gluhe in naglušne. Zaradi socialne in komunikacijske izolacije beležimo večje stiske ljudi z okvaro sluha. NSIOS v poročilu izraža mnenje, da je projekt občina po meri invalida zelo pomemben za ustvarjanje prijaznega družbenega okolja, saj uveljavlja načela Konvencije o pravicah invalidov. Predlagali so, da projekt Občina po meri človeka postane zavezujoč za vse občine v Republiki Sloveniji, kot preizkušena metodologija za uresničevanje pravic invalidov.

V poročilu za leto 2007 so bili za uresničevanje tega cilja uporabljeni kazalniki, ki jih je zbral Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo v študijah, ki jih je naredil v letu 2007. Za leto 2008 MDDSZ ni ponovno zbiral kazalnikov, zato za leto 2008 navajamo samo tiste podatke, s katerimi ministrstvo razpolaga v svojih evidencah:

- v Sloveniji je bilo v letu 2008 841 invalidov, ki so uveljavljali pravico do izbire družinskega pomočnika in enako število družinskih pomočnikov – njihovo število se je v letu dni zmanjšalo skoraj za četrtno;
- Pomoč na domu je v okviru javne službe v prvi polovici leta 2008 izvajalo 77 različnih organizacij oziroma izvajalcev (trije več kot v letu prej). Za največ občin je v letu 2007 in v letu 2008 pomoč na domu izvajal CSD Ptuj, in sicer je ta javni zavod pokrival kar 16 občin. Za 11 občin je pomoč na domu izvajal CSD Murska Sobota. 41,6 % izvajalcev (v letu 2007 37 %) je izvajalo pomoč na domu le za eno občino. Poleg teh organizacij, ki so izvajale pomoč na domu v okviru javne službe, pa je bilo v Sloveniji še 15 izvajalcev, ki so delovali na podlagi dovoljenja za delo, torej izven mreže javne službe.
- po podatkih MDDSZ je bilo v letu 2008¹⁴ 2805 uporabnikov storitev vodenja, varstva ter zaposlitve pod posebnimi pogoji. V institucionalnem varstvu je bilo 1118 uporabnikov, od tega jih je bilo 768 vključenih 16 ur (8 ur v varstveno delovnem centru). Enot zavodskega varstva je bilo 10, bivalnih enot 15 (do 24 oseb) in 33 stanovanjskih skupin (v velikosti od 6 – 11 oseb);
- v 10. Členu Zakona o invalidskih organizacijah je kot ena izmed nalog invalidskih organizacij opredeljeno tudi zagotavljanje zagovorništva, ustvarjanja možnosti za razvijanje samopomoči in dobrotelnosti. Invalidske organizacije, tudi po podatkih FIHO, te programe izvajajo, s številom uporabnikov pa pripravljavci poročila ne razpolagajo.

Eden izmed ukrepov za uresničevanje tega cilja je tudi »zagotavljanje možnosti invalidom, da si lahko sami izberejo prebivališče in se odločijo, kje in s kom bodo živeli«. Stanovanjsko politiko v Sloveniji za obdobje 2000 – 2009 določa Nacionalni stanovanjski program. Cilj je, da se do leta 2009 zagotovi gradnja najmanj 10.000 stanovanj letno, od tega 2.500 neprofitnih najemnih stanovanj, 2.000 socialnih najemnih stanovanj, 5.000 lastnih stanovanj in 500 profitnih stanovanj. Pri pridobitvi socialnih stanovanj v najem imajo invalidi prednost.

---

¹⁴ Podatki so za mesec oktober 2008.

Posebna skrb pri uporabi proračunskih sredstev države in lokalnih skupnosti je namenjena financiranju stanovanjskih skupin za invalide.

V okviru tega cilja velja izpostaviti okroglo mizo in delavnico 'Življenje v lokalni skupnosti', ki sta bili organizirani v okviru konference 'Konvencija o pravicah invalidov- črka na papirju in/ali realnost?' Zaključki delavnice in okrogle mize kažejo, da so problemi, povezani s tem ciljem, podobni v vsej Evropi. Predvsem bo potrebno razviti ustrezne sisteme pomoči za invalide, ki živijo v skupnosti. Politični in upravni organi na vseh ravneh bi morali dati jasen signal, da moramo iti dlje od institucionalizacije invalidov ter razviti sisteme pomoči in individualno financiranje invalidov, ki živijo v skupnosti. Prenehati je potrebno za razvojem novih institucij oziroma njegovim financiranjem. Potrebno je postaviti jasne omejitve glede velikosti skupin invalidov, ki živijo skupaj, ter poskrbeti je, da deinstucionalizacija ne bo veljala le za ljudi s tako imenovano lažjo invalidnostjo¹⁵.

Z vidika uresničevanja tega cilja je pomembno tudi sprejetje Zakona o duševnem zdravju¹⁶, ki ureja sistem zdravstvene in socialno varstvene skrbi na področju duševnega zdravja, nosilce oziroma nosilke te dejavnosti ter pravice osebe med zdravljenjem v oddelku pod posebnim nadzorom psihiatrične bolnišnice, obravnavo v varovanem oddelku socialno varstvenega zavoda in v nadzorovani obravnavi, ob tem pa tudi postopke sprejema osebe v obravnavo v skupnosti¹⁷.

Ocena uresničevanja drugega cilja:

Drugi cilj vključuje osem ukrepov. V poročilu za leto 2008 lahko ponovimo oceno iz leta 2007, da so vsi ukrepi trajna naloga države in je na podlagi dveh poročil težko oceniti trend njihovega uresničevanja. Vsekakor je za uresničevanje tega cilja za eno skupino invalidov pomemben sprejeti zakon o duševnem zdravju, ki pa se v veliki meri še ne izvaja. Ob tem pa velja tudi ponoviti, da je treba opozorila invalidov na težave pri uresničevanju tega cilja obravnavati z vso resnostjo.

3. CILJ: invalidom zagotavljati dostopnost do grajenega okolja, prevoza, informacij in komunikacij

Konvencija o pravicah invalidov v 9. členu nedvomno opredeli pravico invalidov do neodvisnega življenja in dostopa »do fizičnega okolja, prevoza, informacij in komunikacij, vključno z informacijskimi in komunikacijskimi tehnologijami in sistemi, ter do drugih objektov, naprav in storitev, ki so namenjene javnosti ali se zanjo opravljajo v mestu in na podeželju«¹⁸. Pri tem je v konvenciji poudarjeno, da se ukrepi, »ki zajemajo prepoznavanje in odpravljanje ovir pri dostopnosti, med drugim nanašajo na:

- a) stavbe, ceste, prevozna sredstva ter druge notranje in zunanje prilagoditve ter opremo, tudi v šolah, stanovanjskih zgradbah, zdravstvenih ustanovah in na delovnih mestih;
- b) informacijske, komunikacijske in druge storitve, tudi elektronske storitve in pomoč v nujnih primerih«¹⁹.

---

¹⁵ Uršič, C. in Tabaj, A. (ur) (2008) Konvencija o pravicah invalidov – črka na papirju in/ali realnost, zbornik predavanj. Ljubljana: MDDSZ, str. 115 – 116

¹⁶ Uradni list RS, št. 77/2008

¹⁷ Ravno tam, 1. člen

¹⁸ Konvencija OZN o pravicah invalidov, 9. člen

¹⁹ Ravno tam, 9. člen, 1. odstavek

NSIOS v svojem poročilu najprej izpostavlja problem doslednega upoštevanja temeljnih predpisov, kot npr. Zakona o urejanju prostora, Zakona o graditvi objektov in Pravilnika o zahtevah za zagotavljanje neoviranega dostopa, vstopa in uporabe objektov v javni rabi ter večstanovanjskih stavbah, Slovenskega standarda SIST ISO/TR 9527 – gradnja objektov: potrebe invalidov in drugih funkcionalno oviranih ljudi v stavbah ter Zakona o uporabi slovenskega znakovnega jezika. NSIOS ugotavlja, da se senzorni invalidi soočajo s težavami pri dostopnosti objektov, saj ni svetlobnih in drugih indikatorjev, ki gluhim in slepim omogočajo neoviran dostop in uporabo, prav tako ni indukcijskih zank za naglušne (zdravstveni domovi, domovi za starejše in drugi javni objekti). Prav tako državni portal e-uprava ni dostopen gluhim. V okviru ukrepa zagotavljanja nemotenega vstopa in izstopa gibalno in senzorno oviranim invalidom na letališčih, avtobusih in železniških postajah NSIOS kot primer poslabšanja stanja izpostavlja Ljubljanski potniški promet, na katerem še vedno ni vzpostavljen sistem najave postajališč, kar bi slepim omogočalo sprejemanje govorno podprte informacije. Stanje, ki je bilo v preteklosti vzpostavljeno, se je celo še poslabšalo. Sredstva javnega prevoza tudi niso opremljena z zasloni za sprejemanje informacij v tehniki prilagojeni za gluhe in naglušne osebe. Ob volitvah še vedno ni bilo gradiva v lahko berljivi tehniki. V zvezi z odločanjem na državni ali lokalni ravni tudi ni prilagoditev za gluhe ali gluhoslepe oziroma ni poskrbljeno za tolmača na volilnih in drugih prireditvah. Tolmača ali podnapisov na javni RTV Slovenija ni oziroma so te informacije gluhim in naglušnim nedosegljive (oddaje v živo so popolnoma nedostopne). Pohvalno pa je, da je MDDSZ konec leta 2008 izdalo slovenski tekst Konvencije o pravicah invalidov v obliki lahko berljivega vodnika po konvenciji. Ker je ta vodnik, ne samo izredno koristen dokument, ampak je njegova oblikovna plat taka, da omogoča hitro in dobro spoznavanje z invalidsko problematiko in je torej primeren tudi za širšo javnost, NSIOS predlaga ponatis v nakladi, ki bo omogočala kar se da široko distribucijo te publikacije. NSIOS posebej opozarja tudi na nedostopnost programov v izobraževalnih institucijah (integraciji) gluhim študentom. Poročilo API 2007-2013 za leto 2007 omenja ustanovitev posebne komisije »ki bo spremljala in analizirala dostopnost do fizičnega okolja, prevoza, informacij in komunikacij, vključno z informacijskimi in komunikacijskimi tehnologijami in sistemi, ter do drugih objektov, naprav in storitev, ki so namenjene javnosti ali se zanjo opravljajo v mestu in na podeželju«. Predstavniki NSIOS opozarjajo, da v letu 2008 ta komisija še ne deluje.

Ministrstvo za okolje in prostor (v nadaljevanju: MOP) pri izvajanju nalog dosledno spoštuje in upošteva določbe predpisov o graditvi objektov, ki bi kakorkoli lahko vplivali na zagotavljanje dostopnosti in potrebe invalidov in drugih funkcionalno oviranih ljudi v stavbah, določenih s Pravilnikom o zahtevah za zagotavljanje neoviranega dostopa, vstopa in uporabe objektov v javni rabi, ter večstanovanjskih stavb²⁰. V letu 2008 na MOP ni bilo sprejetih aktov, ki bi vplivali na zagotavljanje dostopnosti invalidov in drugih funkcionalno oviranih ljudi. Je pa MOP v letu 2008 sodelovalo kot partner pri projektu TIGRA (tipna grafika), osredotočenem na razvoju avtomatiziranega postopka izdelave taktilnih kart in slik za slepe osebe s pomočjo najnovejših tehnoloških rešitev – žal vodilni partner Geodetski inštitut Slovenije, ki je kandidiral na razpisu za pridobivanje sredstev pri EU South East Europe Transnational Cooperation Programme, teh sredstev ni pridobil, zato se je trenutno projekt ustavil.

Ministrstvo za zdravje navaja, da se pri investicijah v javne zdravstvene zavode, katerih ustanoviteljica je Republika Slovenija, pri vseh novogradnjah in adaptacijah ter rekonstrukcijah objektov, za katere je bilo potrebno pridobiti gradbeno dovoljenje, dosledno

---

²⁰ Uradni list RS, št. 97/03

upoštevajo zakonski predpisi. Vsi novozgrajeni zdravstveni zavodi imajo zagotovljeno klančino do glavnega vhoda, dvigala ter sanitarno toaletne prostore za invalide. Komisiji za verifikacije prostorov in opreme v javnih zdravstvenih zavodih in zdraviliščih v skladu z Zakonom o zdravstveni dejavnosti pri izvajanju verifikacij po letnih programih izvajanja dosledno preverjata izpolnjevanje zakonskih pogojev o dostopnostih za invalide. Pri starejših zgradbah pa morajo javni zdravstveni zavodi to izvesti v času načrtovanih rekonstrukcij oziroma zahtevnejših investicijskih vzdrževanj. Pri tem morajo obvezno upoštevati poleg zakonskih podlag tudi predpisane področne tehnične smernice, ki zagotavljajo neoviran dostop, vstop in uporabo objektov invalidnim osebam. V letu 2008 so bile zahteve za spoštovanje področnih zakonskih predpisov po dosegljivih podatkih dosledno uresničevane

Ministrstvo za promet (v nadaljevanju: MZP) izdaja v skladu z Zakonom o letalstvu (119. - 123. čl.) in predpisih o graditvi objektov, predhodna soglasja in obratovalna dovoljenja za letališča. Izpolnjeni morajo biti vsi pogoji za čim manjše ovire oziroma vzpostavitev olajšav za invalide osebe in osebe z omejeno mobilnostjo, kot so: izgradnja ustreznih ramp za prevoz, prilagojeni toaletni prostori, ustrezna vozila za sprejem in odpremo potnikov itd. Vsako letališče ima predpisane postopke in opremo, ki ustreza invalidnosti oz. zmanjšani mobilnosti posamezne osebe, kot so: obvezna zagotovitev spremstva, posebni prevozi na letališču, prednost pri vkrcanju na letalo, dvigala, posebni vozički itd. Področje gradnje in urejanja letališč sicer ureja Aneks 9 k Čikaški konvenciji Mednarodne organizacije civilnega letalstva ICAO (Facilitation - olajšave), ki je za Republiko Slovenijo zavezujoč.

Zaradi omejenih proračunskih sredstev, ki so namenjena za financiranje gospodarskih javnih služb za izvajanje javnega linijskega prevoza potnikov, ni omogočena dostopnost vseh krajev v Sloveniji z javnim prevozom vsak dan v tednu. Določanje popustov za posebne kategorije potnikov, kamor bi lahko uvrstili tudi invalidne osebe, je prepuščeno koncesionarjem.

V javnem potniškem prometu veljajo za invalide naslednji popusti:

vojni invalidi:

- Po 53. členu Zakona o vojnih invalidih, na podlagi veljavnega dokumenta (ki ga izda upravna enota v kraju, v katerem biva) uveljavijo 75 % popust od redne cene prevoza za skupno pet potovanj letno z vlakom ali avtobusom na ozemlju Republike Slovenije. Z enim potovanjem sta mišljena odhod iz odhodnega v namembni kraj (vožnja tja) in vrnitev iz namembnega v odhodni kraj ali kakšen drug kraj (vožnja nazaj).
- Če ima vojni invalid pravico do spremljevalca, le-ta potuje brezplačno, prav tako ima invalid tudi pravico do brezplačnega prevoza invalidskega vozička.
- Vojni invalid ima pravico do povračila potnih stroškov, ki vključujejo tudi prevozne stroške, kadar ga upravna enota ali ministrstvo pošlje ali pokliče v drug kraj zaradi pregleda pred zdravniško komisijo ali zaradi zdraviliškega in klimatskega zdravljenja po Zakonu o vojnih invalidih. Vojni invalid ima v tem primeru tudi pravico do povračila potnih stroškov tudi za spremljevalca, če mu je priznana pravica do dodatka za pomoč in postrežbo ali mu je določen spremljevalec za pot na zdraviliško in klimatsko zdravljenje.
- Vojni invalid, ki uveljavlja pravico do zdravstvenega varstva po 28. členu Zakona o vojnih invalidih ima tudi pravico do povračila potnih stroškov v zvezi z uveljavitvijo te pravice.
- Vojni invalid ima pravico do povračila prevoznih stroškov tudi za pot na poklicno rehabilitacijo v drug kraj, kamor se redno vozi, če se mu brezplačni prevoz z javnim prevoznim sredstvom ne zagotavlja po drugih predpisih. Kadar vojni invalid s priznano

pravico do dodatka za pomoč in postrežbo uveljavi popust pri vožnji po Zakonu o vojnih invalidih, ima njegov spremljevalec pravico do povračila prevoznih stroškov.

- Povračilo prevoznih stroškov pripada vojnemu invalidu po ceni prevoza z javnim prevoznim sredstvom. Če ni javnega prevoza, ali ga vojni invalid s priznano pravico do dodatka za pomoč in postrežbo glede na težo invalidnosti ne more uporabljati, se povrnejo stroški v višini, ki jo določi minister, pristojen za vojne invalide.
- Vojni invalid, ki zaradi vojne invalidnosti potrebuje tehnične pripomočke, ki omogočajo njegovo mobilnost (osebno motorno vozilo, prilagoditev osebnega motornega vozila, prenosna klančina, dvizni sedež, sedež za prenos ter dvigalo za premestitev iz vozička v osebni avto) ima pravico do doplačila k tem stroškom, če se ti pripomočki ne zagotavljajo po predpisih o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju in se vojnemu invalidu ne zagotavljajo v domu za starejše, v posebnem socialno-varstvenem zavodu ali v zavodu za usposabljanje, v katerem biva.
- Doplačilo k stroškom nabave osebnega motornega vozila in doplačilo k stroškom prilagoditve osebnega motornega vozila se dodeli na vsakih šest let, šteto od dneva vložitve zahteve. Višina doplačila se določi v ustreznem odstotku od nabavne cene tehničnega pripomočka, pri čemer višina doplačila ne sme presegati dvanajst odmernih osnov, veljavnih v času vložitve zahteve.

vojni veterani:

- Vojni veterani imajo na podlagi izkaznice po 17. členu Zakona o vojnih veteranih pravico do štirih brezplačnih potovanj (8 voženj) na leto z vlakom ali avtobusom na ozemlju Republike Slovenije.
- Če ima vojni invalid pravico do spremljevalca, le-ta potuje brezplačno.

slupe in slabovidne osebe, ter osebe obolele za distrofijo ter podobnimi mišičnimi in nevro-mišičnimi boleznimi:

- Člani zveze društev slepih in slabovidnih Slovenije, ter člani društva mišično obolelih Slovenije, lahko na podlagi veljavnega dokumenta (knjižice za uveljavitev popusta, ki jo izdajata Zveza društev slepih in slabovidnih Slovenije oziroma Društvo distrofikov Slovenije) uveljavijo 6 potovanj (12 voženj) letno s 75 % popustom z vlakom.
- Spremljevalci potujejo brezplačno.
- Za spremljevalca slepe osebe se šteje tudi pes vodnik.

Velja tudi splošna ugodnost brezplačnega prevoza za vse spremljevalce oseb na invalidskih vozičkih na vlakih. Ugodnosti pri prevozu z vlakom veljajo na vseh vlakih na progah Slovenskih železnic.

Višina popusta je pri različnih avtobusnih prevoznikih različna, saj upravljavec gospodarske javne službe, skladno s 5. členom Uredbe o koncesijah za opravljanje gospodarske javne službe izvajanja javnega linijskega prevoza potnikov notranjem cestnem prometu sam določa tarifo, koncesionarji pa sami določajo višino popusta za posamezne kategorije uporabnikov. Ta cenovni element bo potrebno v prihodnosti sistemsko urediti v okviru tarifne politike.

Mednarodni železniški promet

Prevoz oseb na invalidskih vozičkih ter slepih oseb in njihovih spremljevalcev se po večini evropskih železnic izvaja na podlagi mednarodnih tarif za »Prevoz potnikov na invalidskih vozičkih in njihovih spremljevalcev« ter »Prevoz slepih oseb in njihovih spremljevalcev«. Slovenske železnice so sodelujoče članice v obeh tarifah.

Slepe osebe z ustrežno izkaznico in osebe na invalidskih vozičkih – imetniki nacionalne izkaznice za invalide (ali potrdila) plačajo vozovnico po veljavni splošni ponudbi za določeno potovanje. Njihovi spremljevalci pa potujejo brezplačno v 1. ali 2. razredu.

Tehnične specifikacije za vozila TSV 152, ki predstavlja prenos Direktive Evropskega parlamenta in Sveta 2001/85/ES v slovenski pravni red določajo, da morajo biti vsa nova vozila mestnega javnega cestnega prometa opremljena tako, da je omogočen dostop tudi osebam v invalidskem vozičku (pomična dovozna rampa) in da so v vozilu posebej določena mesta za take potnike ter so opremljena tudi z napravami, ki zagotavljajo varnost prevoza. V prometu je že precej mestnih avtobusov, ki omogočajo tudi prevoz oseb v invalidskih vozičkih, vendar pa proces obnove voznega parka poteka postopno z zelo nizko dinamiko, ker je reproduktivna sposobnost panoge na izredno nizki stopnji. V letu 2008 so vsi novi avtobusi (cca. 10 %, voznega parka) ustrezali navedenim standardom (podatki za Ljubljanski potniški promet).

Splošni prevozniki pogoji za avtobusni linijski promet vsebujejo določilo, ki omogoča prevoz za psa vodnika slepega invalida, hkrati pa velja brezplačen prevoz za psa vodnika tudi v železniškem prometu (v notranjem in mednarodnem prometu).

Urejenost železniške infrastrukture in železniških vozil predpisuje Odločba Evropske komisije o tehnični specifikaciji za interoperabilnost v zvezi s funkcionalno oviranimi osebami v vseevropskem železniškem sistemu za konvencionalne in visoke hitrosti, z dne 21.12.2007. Informacije o možnostih in pogojih prevoza invalidnih oseb oz. oseb z omenjeno gibalno sposobnostjo so navedene na internetni strani Slovenskih železnic v slovenskem in angleškem jeziku.

Na železniški postaji Ljubljana so bila nameščena avtomatska vrata, tako da je invalidom na vozičku omogočen dostop s ceste na Trgu OF do potniške blagajne, PIC-a (Poslovno-informacijskega centra), sanitarij za invalide, ter dostop na perone.

Urejanje prevozov z avtotaksiji je v pristojnosti lokalne samouprave oz. občin, saj 56. člen Zakona o prevozih v cestnem prometu²¹ določa, da dovoljenje za avtotaksi prevoze izda občina ali več občin skupaj. Hkrati pa določa tudi, da lahko občine predpišejo vse pogoje izvajanja dejavnosti (tudi opremo in konstrukcijo vozil).

Glede zagotavljanja nemotenega vstopa in izstopa gibalno in senzorno oviranim invalidom na letališčih, avtobusnih in železniških postajah:

Za železniški promet se po Odločbi Evropske komisije o tehnični specifikaciji za interoperabilnost v zvezi s funkcionalno oviranimi osebami v vseevropskem železniškem sistemu za konvencionalne in visoke hitrosti, z dne 21.12.2007, se o načinu vstopa funkcionalno oviranih oseb s perona na vlak dogovorita upravljavec in prevoznik (točka 4.1.2.21.1). Glede na to, da so na železniških postajah težave zaradi pomanjkanja osebja, je smiselno, da se vozna sredstva opremijo z ustreznimi tehničnimi pripomočki za vstop funkcionalno oviranih oseb in se na ta način omogoči nemoten dostop.

Pri projektiranju novih postajališč morajo projektanti upoštevati zahteve po višini perona 55 cm nad GRT (gornji rob tirnice), projektiranje ustreznih dostopov na peron za funkcionalno ovirane osebe (klančine, dvigala, podhodi), ter potrebnih talnih označb. Vendar pa obstoječi

²¹ Uradni list RS, št. 131/2006, ZPCP-2

otočni peroni višine 35 cm nad GRT in širine 1,5 m ne omogočajo varne uporabe vstopnih klančin za na vlak. Zgolj povišanje teh peronov na ustrezno višino v skladu s sedaj veljavnimi predpisi ni dopustno. Razširitev tovrstnih peronov na ustrezno širino pa zahteva rekonstrukcijo celotne postaje, kar zahteva velika finančna sredstva.

V letu 2008 so bili izvedeni naslednji ukrepi:

- za potrebe orientacije slepih in slabovidnih potnikov so bila držala v podhodih železniških postaj Celje, Ljubljana, Maribor, Dobova, Zidani Most, Litija, Jesenice, Ptuj in Postojna opremljena z obvestilnimi tablicami z navedbo številke tira v Breillovi pisavi.
- Stopnišča v podhodu Vilharjeva na železniški postaji Ljubljana so bila opremljena z opozorilnimi trakovi za slabovidne.
- Na peronu v Ivančni Gorici je bila urejena rampa za dostop z invalidskimi vozički, hkrati pa so bili položeni usmerjevalni trakovi za slabovidne osebe.

Glede zračnega prometa je 15. avgusta 2008 je stopila v veljavo Uredba (ES) št. 1107/2006 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 5. julija 2006 o pravicah invalidnih oseb in oseb z omejeno mobilnostjo v zračnem prevozu. Uredba je del splošnega načrta Evropske unije za krepitev pravic potnikov v vseh oblikah prometa. Osebe, ki so postavljene v slabši položaj zaradi svoje omejene sposobnosti gibanja, pa naj bo vzrok zanjo invalidnost ali drugi dejavniki, naj bi imele enake možnosti za potovanje z letali, kot jih imajo drugi ljudje. Pomembno je, da invalidne osebe in osebe z omejeno mobilnostjo že pri nakupu letalske vozovnice navedejo vse relevantne podatke, da bo zanje ustrezno poskrbljeno.

Obstajajo sicer nekatere izjeme in odstopanja iz varnostnih razlogov, ki so določeni z zakonom. Letalski prevoznik tako lahko zavrne sprejetje rezervacije ali vkrcanja osebe z omejeno mobilnostjo ali zahteva, da osebo z omejeno mobilnostjo, ki potuje, spremlja druga oseba, da se tako zadosti veljavnim varnostnim zahtevam (ki so določene z zakonom), ali če velikost zrakoplova ne omogoča ustrezne ureditve dostopa v letalo taki osebi. Letalski prevoznik mora v petih delovnih dneh od nastalega dogodka pisno obvestiti prizadeto osebo o razlogih za zavrnitev rezervacije, vkrcanja ali od podane zahteve, da ima oseba z omejeno mobilnostjo spremstvo.

Osebe z omejeno sposobnostjo gibanja imajo pravico prejeti brezplačno pomoč na letališčih (na odhod, prihod in med tranzitom) in na letalih (npr. prevoz invalidskih vozičkov in prevoz psov vodnikov za slepe). Vodstveni organi letališč pa morajo to pomoč ponuditi in sami financirati storitev preko pristojbin, ki jih zaračunavajo letalskim prevoznikom. Omenjena Uredba med drugim nalaga državam članicam EU, da določijo kazni za kršitve in določijo tudi neodvisni organ za obravnavo pritožb. V letu 2009 naj bi Vlada RS sprejela »Uredbo o izvajanju Uredbe št. 1107/2006 o pravicah invalidnih oseb in oseb z omejeno mobilnostjo v zračnem prevozu«, ki bo določila pristojni organ, ki bo reševal pritožbe v zvezi z izvajanjem Uredbe, ter denarne kazni za kršitelje.

Evropska unija od leta 2005 aktivno ureja področje pravic letalskih potnikov, kamor sodijo tudi pravice invalidnih oseb. Pravice letalskih potnikov so tudi v Sloveniji pomemben del sistema civilnega letalstva in Ministrstvo za promet ocenjuje, da je z obsežno evropsko zakonodajo na tem področju to področje ustrezno urejeno in prijazno do uporabnikov ter da slovenska letališča (mednarodna letališča Letališče Jožeta Pučnika Ljubljana, Letališče Edvarda Rusjana Maribor in Letališče Portorož) v večji meri (ki se tičejo fizičnih karakteristik letališča) že izpolnjujejo določila omenjene Uredbe.

V letu 2008 je pomorska inšpekcija z vidika prevoza oseb z zmanjšano mobilnostjo po morju pregledala tri slovenske potniške ladje in sicer: Portorož, Burjo in Laho. Vse tri ladje, v okviru svojih tehničnih zmogljivosti, ustrezajo kriterijem prevoza oseb z zmanjšano mobilnostjo.

Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo (v nadaljevanju: MVŠZT) pri vseh novogradnjah ali rekonstrukcijah objektov, ki so v pristojnosti ministrstva, izvaja ukrepe, ki so predpisani za zagotavljanje neoviranega dostopa, vstopa in uporabe objektov osebam z omejeno možnostjo gibanja. Pri vsakem projektu se izvede tudi revizija projektne dokumentacije, pri čemer se ugotavlja tudi vključenost ukrepov za zagotavljanje neovirane uporabe objektov za invalide. Navedene ukrepe bo ministrstvo izvajalo tudi pri vseh načrtovanih investicijah. Na področju javnega visokošolskega izobraževanja univerze kot investitorji investicijskih in investicijsko vzdrževalnih del zagotavljajo dostopnost do institucij invalidom z doslednim upoštevanjem predpisanih ukrepov. MVŠZT kot resorni organ bo tudi v prihodnje ob finančnih transferjih za investicijske potrebe univerze spodbujalo izvedbo potrebnih tovrstnih gradbenih posegov. Prav tako bo kot prioriteto usmeritev upoštevalo odpravljanje grajenih ovir pri izvedbi vzdrževalnih del na objektih vseh izobraževalnih institucij. MVŠZT spodbuja zagotavljanje dostopnosti izobraževanja tudi preko drugih ukrepov. V letu 2008 je MVŠZT to izvajalo tudi preko razpisa za razvojne naloge v visokem šolstvu in razpisa Implementacija bolonjskega procesa, ki je bil financiran preko Evropskega socialnega sklada. Med merili za izbiro na razpisu za razvojne naloge so bile tudi prilagoditve objektov in izvedbe študijskih programov potrebam invalidov. Pri razpisu, financiranem iz sredstev Evropskega socialnega sklada, je bilo eno od meril tudi zagotavljanje enakih možnosti.

Ministrstvo za javno upravo (v nadaljevanju: MJU) je v letu 2008 v celoti prilagodilo državni portal E-uprava navodilom W3C WCAG 2.0 EU, ki so sledili študiji o e-dostopnosti spletnih strani državnih uprav, ki jo je pripravila Evropska mreža institucij javne uprave (EPAN) ter Združeno kraljestvo, kot predsedujoče Svetu EU v letu 2005 in v kateri je bilo prikazano, da zgolj 3% držav članic izpolnjuje zahteve po dostopnosti spletnih strani²² in sicer W3C WAI stopnji A. Zato je bila izvedena v letu 2008 prilagoditev portala E-uprava W3C WAI stopnji A. Naslednja novost je vključitev storitve Govorec, ki omogoča poslušanje nekaterih vsebin, objavljenih na portalu E-uprava. Prav tako je MJU v letu 2008 nadgradilo aplikacijo za spletno podaljšanje prometnega dovoljenja: nadgrajena je tako, da omogoča spletno podaljšanje tudi za vozila, ki imajo predpogoje in sodijo med izjeme, oprostitev ali znižanja. Vozila, ki imajo oprostitev so vozila, ki jih uporabljajo tudi invalidi. Invalidu je tako omogočeno, da med postopkom za spletno podaljšanje prometnega dovoljenja, potrdi tudi možnost uveljavitve oprostitev plačila. Portal za starejše pa je trenutno v izdelavi in naj bi bil po planu realiziran februarja 2009, ko bo dostopen vsem prebivalcem.

Tudi MDDSZ v okviru javnega razpisa za izbiro ponudnikov subvencionirane študentske prehrane za leti 2009 in 2010, v katerem je z dodajanjem točk pri merilih za pridobitev sredstev namenil prednost tistim ponudnikom, ki v svojih lokalih zagotavljajo prilagojen dostop za invalide, dostop do mize v notranjosti lokala ter do toaleta, prilagojene za invalide.

V okviru ukrepa »spodbujanje proizvajalcev, da svoje izdelke opremijo z brajico, kar bo senzorno oviranim potrošnikom omogočilo lažji dostop do dobrin« je treba omeniti določbo

---

²² Vir: ([http://www.cabinetoffice.gov.uk/egovernment/docs/eu_accessibility/pdf/eaccessibility\(eu\)_eb.pdf](http://www.cabinetoffice.gov.uk/egovernment/docs/eu_accessibility/pdf/eaccessibility(eu)_eb.pdf)),

četrtega odstavka 72. člena Zakona o zdravilih²³, ki predpisuje, da mora biti ime zdravila na ovojnini izpisano tudi v brajici. Zdravila, ki so pridobila dovoljenje za promet pred uveljavitvijo tega zakona, je treba označiti v brajici in preveriti njihovo berljivost, jasnost in razumljivost za uporabnika najpozneje do 8. aprila 2011. V skladu z 31. členom Pravilnika označevanju zdravil in navodilu za uporabo²⁴ je treba uvedbo podatkov v brajici na ovojnino zdravil priglasiti Javni agenciji Republike Slovenije za zdravila in medicinske pripomočke (v nadaljevanju: JAZMP). Doslej je bila JAZMP priglašena uvedba imena zdravila v brajici za krog 60 % zdravil. V skladu z zakonom o zdravilih ter pravilnikom o označevanju zdravil in navodilu za uporabo mora imetnik dovoljenja za promet z zdravilom zagotoviti tudi, da je na zahtevo organizacij bolnikov navodilo za uporabo na voljo v oblikah, ki so primerne za slepe in slabovidne. Navedena zakonodaja in njeno izvajanje prispeva k zmanjšanju napak pri jemanju zdravil in večji samostojnosti bolnikov z motnjami vida.

V zvezi z izvajanjem ukrepa »zagotavljanje dostopnosti turističnih programov za invalide« je bila v letu 2008 med večjimi ponudniki turističnih nastanitvenih kapacitet izveden prvi del analize minimalnih standardov, ki jih morajo upoštevati pri ponudbi, prilagojeni za invalide. Minimalni standardi so narejeni na osnovi Pravilnika o zahtevah za projektiranje objektov brez grajenih ovir in Priročnika za izboljšanje informacij o dostopnosti za invalide v turizmu (Jacqueline Westcott), ki ga je podprla Evropska komisija. Ugotovitve kažejo na večjo pripravljenost in prilagojenost pri zdraviliščih ter manjšo kot je bilo pričakovati pri ostalih tipih ponudnikov nastanitvenih kapacitet. Analiza se izvaja v okviru projekta »SPIT – spodbujanje povezovanja invalidskega turizma«, ki ga je sofinanciral Sklad Republike Slovenije za vzpodbujanje zaposlovanje invalidov.

Kot primer dobre prakse velja navesti raziskavo Ukrepi za uresničevanje pravic invalidov do dostopa brez ovir, ki sta jo izvedla Urbanistični inštitut Republike Slovenije in Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo, financirala pa sta jo Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije in MDDSZ. Urbanistični inštitut Republike Slovenije načrtuje izdajo poročila kot znanstvene publikacije, ravno tako pa bo – v kolikor bodo zagotovljena sredstva – nadaljeval z drugo in tretjo fazo raziskave v okviru katere bo analiziral prisotnost grajenih in komunikacijskih ovir v vseh javnih objektih po celi državi in nato v tretji fazi vzpostavil geografski informacijski sistem, ki bo omogočal prikazovanje in uporabo zbranih podatkov v medmrežju²⁵.

Ocena uresničevanja tretjega cilja:

Dostopnost je eden izmed temeljnih pogojev za samostojno življenje invalidov, zato ima v Akcijskem programu kar 19 različnih ukrepov. Tudi poročilo o njegovem uresničevanju je obsežno in odraža odgovornost države. Nekateri ukrepi so takšni, da jih je bilo moč realizirati s sprejetjem predpisa (npr. Zakon o zdravilih, dopolnitve Zakona o graditvi objektov), drugi so trajna programska naloga (npr. zagotavljanje dostopnosti javnih površin in javnih objektov). Invalidi so izvajanje tega cilja pohvalili, opozorili pa so tudi na ovire, s katerimi se soočajo že vrsto let. Zato pričakujejo, da se bodo zakonska določila Zakona o graditvi objektov iz leta 2001 in njegovih dopolnitev v letu 2007 - predvsem 2., 18. in 96. člena – v celoti in dosledno izvajala posebej zato, ker številne primerne prilagoditve ne zahtevajo veliko denarja (npr. indukcijska zanka, dodatna klančina, ipd).

²³ Uradni list RS, št. 31/06 in 45/08

²⁴ Uradni list RS, št. 54/06

²⁵ Ukrepi za uresničevanje pravic invalidov do dostopa brez ovir (2008), raziskovalno poročilo, str. 193 – 194

4. CILJ: na podlagi enakih možnosti in brez diskriminacije zagotavljati vključujoč izobraževalni sistem na vseh ravneh in vseživljenjsko učenje

Konvencija o pravicah invalidov v 27. členu »priznava invalidom pravico do izobraževanja. Za uresničevanje te pravice brez diskriminacije in na podlagi enakih možnosti države... zagotavljajo vključujoč izobraževalni sistem na vseh ravneh in vseživljenjsko učenje, usmerjeno v:

- a) polni razvoj človekovih zmožnosti, občutka dostojanstva in lastne vrednosti ter krepitev spoštovanja človekovih pravic, temeljnih svoboščin in človeške raznolikosti;
- b) največji mogoči razvoj osebnosti, nadarjenosti in ustvarjalnosti ter duševnih in telesnih sposobnosti invalidov;
- c) omogočanje učinkovitega sodelovanja invalidov v svobodni družbi«²⁶.

NSIOS v poročilu o uresničevanju četrtega cilja ugotavlja, da glede ukrepa zagotavljanja enakih možnosti pri vpisu v vse izobraževalne programe za osebe z motnjo v duševnem razvoju to ostaja le deklarativni cilj. Tudi ukrep zagotavljanje možnosti, da se osebe z zmerno, težjo in težko motnjo v duševnem razvoju vključujejo na vse ravni Posebnega programa vzgoje in izobraževanja (tudi na ravni usposabljanja za življenje in delo) žal tudi v letu 2008 ostaja samo črka na papirju. Glede zagotavljanja ustreznega izvajanja dokončanja in razvijanja sprejetih programov vzgoje, izobraževanja in usposabljanja od predšolskega, osnovnošolskega do poklicnega/srednješolskega obdobja (ob čemer je potrebno posebno pozornost nameniti programom zgodnje obravnave otrok s posebnimi potrebami) se kljub velikim naporom Zveze Sožitje že več let ni nič zgodilo.

Kljub prizadevanjem Društva študentov invalidov Slovenije gluhi študenti še vedno nimajo tolmača in da na Ekonomski fakulteti v Ljubljani dostop do objekta ni urejen. Imajo pa na tej fakulteti posebno službo, ki pomaga študentom invalidom. Spodbujanje vključevanja za gluhe pomeni tudi določeno stopnjo prilagoditve, da se sporazumevajo in socialno vključujejo (sistemske urejen tolmač in zapisnikar ter tehnični pripomoček-računalnik). NSIOS opaža tudi, da še vedno ni občutiti bistvenega napredka na področju integracije slepih in slabovidnih v redne oblike vzgoje in izobraževanja, kjer smo še naprej priča težavam pri oskrbi s prilagojenimi učbeniki, didaktičnimi pripomočki in materiali. Še vedno tudi ni kaj dosti narejenega na področju izobraževanja tiflopedagogov. Eksterno preverjanja znanja se še vedno ne more opravljati v elektronski obliki. Gluhim za individualno uporabo in izobraževanje še vedno ni dosegljiv osebni računalnik (video vsebine za učenje in zapisnikarja pri pripravi zapisov). Glede ukrepa spodbujanja znakovnega jezika kot drugega jezika je potrebno zagotoviti pogoje, da se gluhi učenci izobražujejo v svojem jeziku ter da jim je učna snov podana v slovenskem znakovnem jeziku oziroma imajo pravico izražati svoje znanje v svojem znakovnem jeziku. NSIOS izpostavlja tudi težave s katerimi se soočajo gluhi študenti pri uveljavljanju pravice do tolmača za znakovni jezik oziroma drugih potrebnih prilagoditev s katerimi bi jim bile zagotovljene enake možnosti kot jih imajo drugi študenti. Kot primer dobre prakse v okviru tega ukrepa je NSIOS izpostavil, da so na Univerzi v Mariboru in Primorski univerzi sprejeli pravilnik za obravnavo študentov invalidov. NSIOS si prizadeva, da bi podoben pravilnik sprejela tudi Univerza v Ljubljani.

NSIOS, posebej pa Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije, opozarja tudi, da na vseh treh posebnih šolskih centrih za gluhe in naglušne (Portorož, Ljubljana, Maribor) in v rednih osnovnih in srednjih šolah, kjer so gluhi otroci vključeni, opazamo, da strokovni delavci, ki

²⁶ Konvencija o pravicah invalidov, 27. člen, 1. odstavek

delajo z njimi, ne obvladajo znakovnega jezika, kot jezika sporazumevanja z gluhim učencem. Niso določeni standardi znanj slovenskega znakovnega jezika strokovnih delavcev. Trenutno edini standard v Sloveniji je licenca za tolmača SZJ, kar pa ni nujno, da je predpogoj, za znanje SZJ pri učitelju. Sicer obstajajo individualni strokovni delavci, ki se usposobijo za tolmača za SZJ, velika večina pedagogov pa teh znanj nima. Pedagoška fakulteta v Ljubljani, ne usposobi svojih diplomantov v tolikšni meri, da bi znali znakovni jezik uporabljati v procesu poučevanja (nekaj urni tečaj ZJ ne omogoča sporazumevanja z gluhim otrokom v procesu izobraževanja). Gluhi otroci tako v integraciji in segregaciji pa ne pridobivajo znanja v svojem jeziku. Po informacijah s katerimi razpolagajo, Ministrstvo za šolstvo in šport ne zagotavlja posebnih sredstev za usposabljanje kadrov, ki delajo z gluхими, ob tem pa tudi ne zagotavlja finančnih sredstev posebnim šolam za gluhe za tolmačenje. V tem vmesnem času, ko se morajo urediti standardi znanj SZJ za strokovne delavce v šolstvu, ter se jih ustrezno usposobi oz. pripravi na delo z gluhim otrokom, bi bilo povračilo stroškov za tolmačenje nujno potrebno. Konvencija OZN in drugi dokumenti taksativno zagovarjajo pravico gluhih otrok, da se izražajo v svojem jeziku. Iz tega problema izhajajo tudi veliki problemi na področju gluhot (šibka socialna struktura, neizobraženost, nižje plačljiva delovna mesta in premalo aktivno zagovarjanje svojih potreb in pravic do države). Poleg drugih perečih problemov na področju izobraževanja gluhih, izpostavljamo zgoraj omenjeni problem za najvažnejšega.

Ministrstvo za šolstvo in šport je z zavodom RS za šolstvo v šolskem letu 2007/08 nadaljevalo z uvajanjem novosti (Oblikovanje in delovanje oddelkov za predšolske otroke s posebnimi potrebami z avtističnimi razvojnimi motnjami) v predšolskih oddelkih zavodov za gluhe in naglušne, kamor se vključujejo otroci s spektroavtistično razvojno motnjo, uvajanje novosti še traja do septembra 2009. V času trajanja poskusa poteka intenzivno izobraževanje učiteljev za to področje primanjkljajev, v pripravi so navodila za delo s to skupino predšolskih otrok.

Ministrstvo za šolstvo in šport je skupaj z Zavodom za slepo in slabovidno mladino v Ljubljani v letu 2008 uspelo pridobiti sredstva norveškega finančnega mehanizma, ki znaša skupaj s sredstvi ministrstva 917.000 EUR. Zavod za slepe in slabovidne v Ljubljani se bo do septembra 2010 preoblikoval v podporni center za slepe in slabovidne otroke in mladostnike za področje celotne države. V letu 2008 je začela v Zavodu za slepo in slabovidno mladino v Ljubljani delovati izposojevalnica tehničnih pripomočkov za slepe in slabovidne učence in dijake v inkluziji, ki se je pokazala kot dobra praksa. V preteklem letu je bil namenjen znaten delež sredstev za didaktične pripomočke in igrače te skupine najmlajših otrok s posebnimi potrebami.

Za področje razvojnih nalog in jezikovne politike na področju slovenskega znakovnega jezika deluje v državi Strokovni svet za slovenski znakovni jezik. Ministrstvo za šolstvo in šport zato predlaga, da se omenjeno telo vključi v oblikovanje posebnih modulov za pridobivanje znanja slovenskega znakovnega jezika za potrebe poučevanja v specializiranih zavodih za gluhe.

Vsi srednješolski izobraževalni programi prilagojeni za gluhe in naglušne dijake in dijake z govorno-jezikovnimi motnjami določajo, da učitelji vseh predmetov, poleg izpolnjevanja ostalih pogojev, morajo znati tudi slovenski znakovni jezik – torej imeti ali pridobiti certifikat za tolmača - to je trenutno edini določeni standard znanja slovenskega znakovnega jezika.

Ministrstvo za šolstvo in šport je Zavod za gluhe in naglušne, kot osrednjo strokovno institucijo večkrat pozval, da v kolikor menijo, da je raven znanja za tolmača prezahteven za potrebe poučevanja, da (skupaj z Združenjem tolmačev za slovenski znakovni jezik in Centrom za poklicno izobraževanje) pripravijo vsebino izobraževanja s standardi znanja, ki naj se zaključijo s certifikatom za pridobitev poklicne kvalifikacije o »znanju slovenskega znakovnega jezika za poučevanje«.

Vsi srednješolci, ki zaključujejo izobraževanje (bodisi s splošno maturo – gimnazija, s poklicno maturo – srednje strokovno izobraževanje ali z zaključnim izpitom – srednje in nižje poklicno izobraževanje) imajo pravico, da v kolikor se tudi sicer sporazumevajo v slovenskem znakovnem jeziku (odločba o usmeritvi) zahtevajo, da jim na teh izpiti pomaga tolmač kar se v praksi tudi izvaja.

Osebe z motnjo v duševnem razvoju, mišljeno v najširšem pomenu, ki so zaključile osnovno šolo z nižjim izobrazbenim standardom se lahko enako kot vsi njihovi vrstniki, vpišejo v katerikoli program nižjega poklicnega izobraževanja.

Za pospeševanje zagotavljanje enakih možnosti oseb s posebnimi potrebami znotraj izobraževalnega sistema so bili od 27. do 28. 3. 2008 organizirani XVI. Izobraževalni dnevi specialne in rehabilitacijske pedagogike z mednarodno udeležbo na temo »Osebe s spektroatvistično motnjo«. Priznani domači in tuji strokovnjaki ter praktiki so preko teoretičnih in praktičnih prispevkov osvetlili problematiko in kompleksnost spektroatvistične motnje, potrebe oseb s spektroatvistično motnjo, možne pristope in specifične metode vzgoje in izobraževanja, prilagojene potrebam vsakega posameznika s spektroatvistično motnjo, ki močno izboljšujejo sposobnost učenja, komunikacije in odnosov z okoljem teh oseb.

Po podatkih Ministrstva za šolstvo in šport je bilo od celotne generacije šoloobveznih otrok v šolskem letu 2007/8, to je 165.910 učencev, v osnovne šole vključenih 7.479 učencev s posebnimi potrebami ter 370 učencev s posebnimi potrebami v razrede, ki delujejo v okviru večinskih osnovnih šol in 1.597 učencev s posebnimi potrebami v osnovne šole pri zavodih za vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami in osnovne šole s prilagojenim programom.

V letu 2008 je Slovenija postala redna članica Evropske agencije za razvoj izobraževanja na področju posebnih potreb. V zvezi s tem so potekale določene aktivnosti: predstavitev Lizbonske deklaracije za otroke s posebnimi potrebami, imenovanje ekspertov v delovni skupini za visoko šolstvo in zgodnjo obravnavo in prevod tekstov, ki jih pripravi agencija v slovenski jezik.

Od 6. do 7. 11. 2008 sta SOUS – Skupnost organizacij za usposabljanje Slovenije in EASPD - Evropsko združenje ponudnikov socialnih storitev organizirali Forum ponudnikov storitev za osebe s posebnimi potrebami in invalide. Namen foruma je bil predvsem slovenske ponudnike storitev seznaniti z osnovnimi vrednotami in načeli storitev v Evropski uniji, kot so polna participacija, inkluzija, svoboda izbire, pravica do zaposlitve in mnoge druge ter informirati ponudnike storitev o evropskih programih in možnostih pridobivanja finančnih sredstev iz evropskih virov. Pri organizaciji so sodelovali Zveza Sonček, Inštitut Republike Slovenije za rehabilitacijo in Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.

Za usposabljanje strokovnih delavcev v vrtcih, osnovnih šolah in srednjih šolah je SOUS – Skupnost organizacij za usposabljanje skupaj s konzorcijskimi partnerji na javnem razpisu

Ministrstva za šolstvo in šport za sofinanciranje profesionalnega usposabljanja strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju v letih 2008, 2009, 2010 in 2011 iz sredstev Evropskega socialnega sklada pridobila projekt »Usposabljanje strokovnih delavcev za uspešno vključevanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami v vzgojo in izobraževanje». Projekt obsega pet programov profesionalnega usposabljanja strokovnih delavcev, in sicer:

- Graditev sodobnega sistema vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami;
- Uvajanje Koncepta učne težave v osnovni šoli s pomočjo inkluzivnih timov;
- Didaktike predmetnih področij in predmetov v srednješolskem izobraževanju mladostnikov s posebnimi potrebami – prilagojeno izvajanje pouka matematike in uporaba IKT;
- Kako lahko pomagam? – pomoč pri delu z osebami s posebnimi potrebami na področju gibalnih motenj;
- Izobraževanje strokovnih delavcev na področju vzgoje in izobraževanja za delo z osebami s spektroatvistično motnjo.

Projekt vsebuje aktivnosti – vsebine, namenjene profesionalnemu usposabljanju strokovnih delavcev za novo vlogo v družbi znanja, za uvajanje sistemskih sprememb in inovativnih pristopov v vzgojno-izobraževalno delo ter uspešno vključevanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami v vzgojo in izobraževanje. V usposabljanje bo vsako leto vključeno okoli 2100 strokovnih delavcev. V okviru projekta bo kot predavatelji sodelovalo prek 40 različnih strokovnjakov iz Slovenije. Prav tako bodo sodelovali tudi strokovnjaki iz ZDA, Avstrije in Hrvaške

Po podatkih MDDSZ je bilo na javnem pozivu za podelitev državnih štipendij za šolsko/študijsko leto 2008/09 na podlagi 31. člena Zakona o štipendiranju²⁷ ter 13. člena Pravilnika o dodeljevanju državnih štipendijah²⁸, ki določata znesek in kriterije dodatka za štipendiste s posebnimi potrebami, le-tem podeljen dodatek v revaloriziranem znesku 48,92 EUR, na dan 31.12.2008 je bilo Zoisovih in državnih štipendistov (upravičencev) s posebnimi potrebami 411.

MVŠZT pri vseh novogradnjah in rekonstrukcijah objektov študentskih domov, ki so v pristojnosti ministrstva, dosledno upošteva predpisane ukrepe za zagotovitev neoviranega dostopa, vstopa in uporabe objekta invalidom. Študentski domovi, ki so bili na novo zgrajeni in predani v uporabo v zadnjih letih, vsebujejo tudi za več kot 40 invalidov posebej prilagojenih bivalnih prostorov. V letu 2008 je Projektni svet za uresničevanje projekta prenove študentskih bivalnih zmogljivosti v Republiki Sloveniji sprejel Smernice o minimalnih tehničnih zahtevah za graditev in opremo študentskih domov in drugih prostorov za bivanje študentov, v katerih je podal usmeritev, da je v objektu oz. v naselju potrebno zagotoviti 2% študentskih ležišč, prirejenih za funkcionalno ovirane ljudi in za študentske družine.

Ocena uresničevanja četrtega cilja:

V uvodnem odstavku poročila o uresničevanju četrtega cilja je predstavljeno določilo Konvencije o pravicah invalidov, da države za »uresničevanje te pravice brez diskriminacije in na podlagi enakih možnosti zagotavljajo vključujoč izobraževalni sistem na vseh ravneh in vseživljenjsko učenje«²⁹. Slovenija ima dolgo tradicijo na področju izobraževanja otrok in

²⁷ Uradni list RS, št. 59/07, 63/07

²⁸ Uradni list RS, št. 51/08

²⁹ Konvencija OZN o pravicah invalidov, 24. člen, 1. odstavek

mladostnikov s posebnimi potrebami. Ravno tako ima sprejeto obsežno zakonodajo s tega področja, ki s spremembami iz leta 2000 spodbuja tudi vključevanje v redne oblike izobraževanja. Kljub temu, tudi na podlagi analize 18-tih zapisanih ukrepov, ostaja to področje eno od obsežnejših, zahtevnejših in nezadostno uresničenih, med njimi velja izpostaviti uvajanje oziroma zagotavljanje vseživljenjskega izobraževanja invalidov. To so v svojem poročilu izpostavili tudi invalidi. Posebej pa invalidi opozarjajo, da nekatere aktivnosti, na katere so opozarjali že v letu 2007, tudi v letu 2008 niso bile uresničene, na primer dopolnitev Uredbe o javnem financiranju visokošolskih in drugih zavodov, da bi se zagotovila sredstva za storitve tolmačenja v slovenski znakovni jezik.

5. CILJ: invalidom zagotavljati dostop do dela in zaposlitve brez diskriminacije v delovnem okolju, ki je invalidom odprto, vključujoče in dostopno

Konvencija o pravicah invalidov v 27.člen ureja področje dela in zaposlovanja. V prvem odstavku tako določa, da imajo invalidi pravico do dela enako kot drugi, kar vključuje tudi »pravico do možnosti za preživljanje s svobodno izbranim ali sprejetim delom na trgu dela in v delovnem okolju, ki je odprto, vključujoče in dostopno invalidom.« nato pa v nadaljevanju v istem členu konvencija zavezuje države, da sprejme ukrepe, »s katerimi med drugim:

- a) prepovedujejo diskriminacijo zaradi invalidnosti v zvezi z vsemi zadevami, ki se nanašajo na kakršno koli obliko zaposlitve, vključno s pogoji za iskanje, najemanje in zaposlovanje, ohranjanje zaposlitve, napredovanje ter varnimi in zdravimi delovnimi razmerami;
- b) varujejo pravico invalidov do pravičnih in ugodnih delovnih razmer enako kot za druge, tudi pravico do enakih možnosti in enakega plačila za enakovredno delo, do varnih in zdravih delovnih razmer, vključno z varstvom pred nadlegovanjem, ter do poprave krivic;
- c) zagotavljajo, da invalidi lahko uresničujejo svoje delavske in sindikalne pravice enako kot drugi;
- d) omogočajo invalidom učinkovit dostop do splošnih tehničnih programov in programov za poklicno usmerjanje, služb za iskanje zaposlitve ter poklicnega in nadaljnega usposabljanja;
- e) na trgu dela spodbujajo možnosti za zaposlovanje invalidov in njihovo napredovanje na delovnem mestu ter pomoč pri iskanju, pridobivanju, ohranjanju zaposlitve in ponovni zaposlitvi;
- f) spodbujajo možnosti za samozaposlitev, podjetništvo, razvoj socialnega podjetništva in ustanavljanje lastnih podjetij;
- g) zaposlujejo invalide v javnem sektorju;
- h) spodbujajo zaposlovanje invalidov v zasebnem sektorju z ustreznimi usmeritvami in ukrepi, ki lahko vključujejo spodbujevalne akcijske programe, spodbude in druge ukrepe;
- i) zagotavljajo primerne prilagoditve na delovnem mestu za invalide;
- j) omogočajo, da invalidi pridobivajo delovne izkušnje na odprtem trgu dela;
- k) spodbujajo programe poklicne in strokovne rehabilitacije invalidov ter programe za ohranjanje zaposlitve in vrnitev invalidov na delo«.

NSIOS v poročilu ugotavlja, da invalidom še vedno ni omogočen prehod iz področja ter statusa socialne varnosti z vsemi bonitetami na odprti trg delovne sile in po potrebi nazaj. Izpostavlja tudi vprašanje subvencij za invalidne delavce, saj te po dveh letih prenehajo. Potrebno bi bilo urediti sofinanciranje delavca tudi po preteku subvencioniranja. Prav tako opazajo potrebo po razvitju invalidskega podjetja, ki bo zaposlovalo gluhe in naglušne (sklep 33. seje Odbora za delo, družino, socialne zadeve in invalide). Ravno tako bo ena od prednostnih nalog nadaljnje razvijanje socialne ekonomije in usklajevanje z EU zakonodajo.

Inštitut za socialno varstvo v gradivu Oblikovanje modela spremljanja izvajanja Akcijskega programa predlaga, da bi se lahko kazalnike definiralo na »številčno merljiv način ali vsaj z

zelo jedrnatimi informacijami³⁰. Zato bomo v nadaljevanju, enako kot v poročilu za leto 2007, uresničevanje petega cilja predstavili predvsem z nekaterimi kvantitativnimi podatki:

- V programe zaposlitvene rehabilitacije je bilo vključenih 1165 brezposelnih invalidov, kar je 17 % manj kot leto poprej. Zaposlilo se je 1.776 brezposelnih invalidov, kar je sicer 2 % več kot leta 2007. Konec leta 2008 je bilo 11.025 brezposelnih invalidov, kar je 6% več kot konec leta 2007. Po podatkih Sklada Republike Slovenije za vzpodbujanje zaposlovanje invalidov (v nadaljevanju: SRSVZI) je bilo decembra 2008 v Sloveniji zaposlenih 33.891, kar je skoraj 9% več kot ob začetku izvajanja zakona o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov (v nadaljevanju: ZZRZI) leta 2006. Ob tem je pomemben podatek tudi, da je bilo v letu 2007 vključenih v javna dela 240 invalidov (6,9% vseh vključenih), v letu 2008 pa 337 invalidov (8,6%) vseh vključenih. V programe aktivne politike zaposlovanja pa je bilo v letu 2008 vključenih 1586 invalidov, kar je približno enako število kot v prejšnjih letih³¹.
- SRSVZI v zvezi z izvajanjem kvotnega sistema ocenjuje, da delodajalci v večini sprejemajo kvotni sistem kot primeren način reševanja problematike zaposlovanja invalidov. V Sloveniji je po podatkih SRSVZI 5400 delodajalcev, ki mesečno zaposlujejo najmanj 20 delavcev in so zato zavezani za izpolnjevanje kvote. SRSVZI tudi opaza, da število delodajalcev, ki dosegajo predpisano kvoto, postopoma narašča. Skoraj polovica zavezancev za kvoto, pa te še vedno ne dosega.
- V Sloveniji je leta 2008 delovalo 167 invalidskih podjetij, v katerih je bilo zaposlenih približno 6400 invalidov in 18 zaposlitvenih centrov z 200 zaposlenimi invalidi. Število invalidskih podjetij se je v letu 2008 nekoliko zmanjšalo, ravno tako število v njih zaposlenih invalidov. Ostajajo pa invalidska podjetja in zaposlitveni centri pomemben dejavnik za socialno vključevanje invalidov.
- Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (v nadaljevanju: ZRSZ) ugotavlja, da se razmerje med številom brezposelnih invalidov in številom rehabilitacijskih svetovalcev na območnih službah zavoda za zaposlovanje v letu 2008 ni spreminjalo, saj mora zavod upoštevati omejitve pri novem zaposlovanju;
- v Sloveniji od 1. marca 2006 dalje izvaja storitve zaposlitvene rehabilitacije 13 organizacij (1 javni zavod in 12 koncesionarjev). Inštitut Republike Slovenije za rehabilitacijo izvaja tudi zaposlitveno rehabilitacijo slepih in slabovidnih, zaposlitveno rehabilitacijo za gluhe pa izvaja Zavod Racio iz Celja. Mreža izvajalcev zaposlitvene rehabilitacije v letu 2008 ni bila spremenjena, je pa ZRSZ ugotovil potrebe po dopolnitvi mreže izvajalcev in MDDSZ posredoval predlog razširitve mreže z namenom zagotavljanja vključitve invalidom, ne glede na kraj bivanja;
- Iz poročila Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje izhaja, da se tudi v letu 2008 število zavarovancev, ki so pridobili pravico do poklicne rehabilitacije bistveno ni spremenilo v primerjavi s preteklimi leti. Eden od pomembnih razlogov, ki odvrča zavarovance za odločitev za poklicno rehabilitacijo, je višina nadomestila za čas poklicne rehabilitacije (100% invalidska pokojnina, ki bi zavarovancu pripadala na dan nastanka invalidnosti). Zavod je zato MDDSZ 16. 3. 2007 v Delovnem osnutku sprememb in dopolnitev Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju predlagal spremembo prvega odstavka 89. člena Zakona o pokojninskem in

---

³⁰ Inštitut za socialno varstvo, Oblikovanje modela spremljanja Akcijskega programa za invalide 2007 – 2013, str. 4

³¹ Podatki so povzeti iz Mesečne informacije - december 2008, Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, Letnik 15, številka 12, vir: <http://www.ess.gov.si/slo/Dejavnost/StatisticniPodatki/MesecneInformacije/2008/MI1208.pdf>

invalidskem zavarovanju³², uradno prečiščeno besedilo tako, da se denarno nadomestilo za čas poklicne rehabilitacije poveča, in sicer na 130% invalidske pokojnine, ki bi zavarovancu pripadala na dan nastanka invalidnosti, vendar pa lahko nadomestilo znaša največ 100% najvišje pokojninske osnove. Predlagana sprememba je skladna z 12. ukrepom 5. cilja;

- Vlada RS je na predlog MJU in MDDSZ na 144. redni seji dne 30. oktobra 2007 sprejela sklep o omogočanju opravljanja pripravništva najmanj 16 invalidov in opravljanje praktičnega usposabljanja najmanj 20 dijakom invalidom. Po podatkih MJU je bilo v obdobju letu 2008 v državnih organih zaposlenih 11 pripravnikov, od teh 5 s srednješolsko izobrazbo in 6 z visokošolsko oz. univerzitetno izobrazbo, praktično usposabljanje pa je bilo omogočeno 4 dijakom invalidom. Sicer pa je bilo v letu 2008 v državnih organih zaposlenih 908 invalidov, kar je 1% več kot leto poprej;
- v zvezi z izvedenimi postopki pridržanega javnega naročila po določbah 19. člena Zakona o javnem naročanju Ministrstvo za javno upravo ugotavlja, da so 3 ministrstva vključno z organi v sestavi, izvedla te postopke in sicer: Ministrstvo za pravosodje (1), Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (5) in Ministrstvo za zdravje (1). Kot primer dobre prakse lahko izpostavimo delovanje MDDSZ, ki je za izvajanje vzdrževanja vojnih grobišč oddalo javna naročila invalidskim podjetjem.
- V letu 2008 je imela Komisija za ugotovitev podlage za odpoved pogodbe o zaposlitvi MDDSZ 37 sej. Komisija je tekoče obravnavala zadeve in od 1077 vlog, ki so bile v reševanju v letu 2008 rešila 784 vlog. V 572 primerih je ugotovila, da obstaja podlaga za odpoved pogodbe o zaposlitvi brez ponudbe nove pogodbe ter podala pozitivno mnenje, v ostalih 212 primerih pa je podala negativno mnenje ali rešila vlogo na drug način.

Poleg invalidov, ki so si z zaposlitvijo sposobni zagotoviti ekonomsko samostojnost, pa je pomembna tudi skupina invalidov, ki so zaradi motenj v duševnem in telesnem razvoju nesposobni za pridobitno delo in si sami ne morejo zagotoviti socialne varnosti. Tem je poleg materialnih pravic zagotovljena storitev vodenja, varstva ter zaposlitev pod posebnimi pogoji. To je oblika varstva, s katero invalidi ohranjajo pridobljena znanja in spretnosti ter jim omogoča opravljanja koristnega, vendar njihovim zmožnostim in sposobnostim primernega dela. V okviru te storitve invalidi prejemajo nagrado za opravljeno delo pod posebnimi pogoji, pomembno pa je tudi, da takšno delo invalidom daje občutek koristnosti in samopotrditve. V navedeno storitev, ki jo izvajajo varstveno delovni centri, kot javni socialno varstveni zavodi (teh je 23) ali koncesionarji (teh je 11) je bilo v letu 2007 vključenih 2.653 invalidov.

Kot primer dobre prakse bi želeli izpostaviti zaposlovanje invalidov v različnih arhivih. Zgodovinski arhiv Ljubljana se je v letu 2008 vključil v program usposabljanja invalida na delovnem mestu s področja arhivske dejavnosti, in sicer v sodelovanju z ZRSZ v obliki sofinanciranja usposabljanja. Arhiv je sodeloval v izvajanju programa usposabljanja na delovnem mestu in integriranega programa usposabljanja invalida na delovnem mestu arhivist, v sodelovanju z ZRSZ in Inštitutom Republike Slovenije za rehabilitacijo. Prav tako so na delo preko javnih del sprejeli invalidno osebo, ki je bila gibalno ovirana (na invalidskem vozičku) v Zgodovinskem arhivu Celje. V Arhivu RS sta bila v letu 2008 zaposlena 2 invalida, ki so jima prilagodili dela in naloge.

Ocena uresničevanja petega cilja:

---

³² Uradni list RS, št. 109/06

V Akcijskem programu je peti cilj najdaljši, saj ima kar 23 ukrepov. Zato je tudi poročilo o njegovem uresničevanju med daljšimi. Analiza poročila pove, da so se po uvedbi ukrepov v letih 2005 in 2006 možnosti invalidov za zaposlovanje izboljšale in da so sprejete politike in ukrepi učinkoviti. Vendar, stopnja brezposelnosti med invalidi ostaja še vedno visoka, njihov delež med dolgotrajno brezposelnimi visok, njihova izobrazba nižja od povprečne, itd. Zato ostaja ta cilj eden izmed ključnih v Akcijskem programu. V letu 2009 bo moralo matično ministrstvo novelirati ZZRZI in ga uskladiti z EU predpisi s področja dovoljenih državnih pomoči na področju zaposlovanja ter povečati učinkovitost posameznih ukrepov. Poleg tega bo moralo MDDSZ spodbuditi izobraževanje in usposabljanje strokovnih delavcev, delodajalcev ter invalidov. Med nedokončanimi ukrepi ostaja tudi »vzpostavljanje sistema, ki bo omogočal prehod invalida iz statusa uživalca socialnih pravic v status iskalca zaposlitve ali zaposlene osebe ter nazaj«.

6. CILJ: invalidom zagotavljati ustrezno življenjsko raven, finančno pomoč in socialno varnost

28. člen Konvencije o pravicah invalidov določa, da imajo invalidi in njihove družine »pravico do ustrezne življenjske ravni, kar vključuje ustrezno prehrano, oblačila in stanovanje, in do nenehnega izboljševanja življenjskih razmer«³³. V ta namen morajo države sprejeti »ustrezne ukrepe za varovanje in spodbujanje uresničevanja te pravice brez diskriminacije zaradi invalidnosti«³⁴.

NSIOS v poročilu k temu cilju ugotavlja, da evalvacija državne skrbi in transferjev za posamezno kategorijo invalidov (kljub priporočilu Odbora Državnega zbora Republike Slovenije za delo, družino, socialne zadeve in invalide, ki je Vladi RS priporočil pripravo omenjene evalvacije, za leto 2008 ni narejena. Nadalje NSIOS opozarja, da je predpis, ki ureja nadomestilo za izgubljeni dohodek za starše gibalno/funkcionalno oviranih otrok, sicer dopolnjen s slepimi otroki. Niso pa vključeni gluhi, katere je potrebno prav tako vključiti. Vsi predvideni ukrepi niso dali za otroke z motnjami v duševnem razvoju popolnoma nobenega rezultata. Konec leta 2008 se je iztekel rok Ustavnega sodišča Republike Slovenije, da je potrebno v enem letu uskladiti Zakon o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih odraslih oseb z Ustavo Republike Slovenije, kar ni bilo narejeno.

Pravice, ki invalidom zagotavljajo socialno varnost se v letu 2008, niso spreminjale. Je pa pristojno MDDSZ pripravljalo predpise, ki pa bodo pomembno vplivali na kvaliteto življenja in socialno varnost invalidov v naslednjih letih – kot na primer Zakon o dolgotrajni oskrbi in zavarovanju za dolgotrajno oskrbo, Zakon o izenačevanju možnosti invalidov, Zakon o osebni asistenci za invalide ali Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev. Vsi ti zakoni so tudi v normativnem programu dela Vlade RS za leto 2009 in naj bi bili sprejeti v letu 2009 ali 2010.

Ocena uresničevanja šestega cilja:

Uresničevanje šestega cilja ostaja, kljub temu, da je med krajšimi v Akcijskem programu (ima samo sedem ukrepov), med najpomembnejšimi prioritetami v celotnem mandatu Vlade RS 2008 - 2012. To pričakujejo tudi invalidi³⁵. V letu 2009 je zato pred Vlado RS zahtevna naloga – pripraviti Zakon o dolgotrajni oskrbi in zavarovanju za dolgotrajno oskrbo, Zakon o

³³ Konvencija o pravicah invalidov, 28. člen, 1. odstavek

³⁴ Ravno tam

³⁵ Primer poslanica ob 25 letnici Zveze Sonček, vir: <http://www.soncek.org/index.htm>

izenačevanju možnosti, uskladiti z ustavno odločbo³⁶ Zakona o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb, itd. Poleg tega pa bo treba pripraviti tudi analizo državne skrbi za invalide, kar je zapisano tudi med sklepi matičnega odbora v Državnem zboru Republike Slovenije.

7. CILJ: invalidom zagotavljati učinkovito skrb za njihovo zdravje

Konvencija o pravicah invalidov v 25. členu določa, da »države pogodbenice priznavajo invalidom pravico do najvišjega dosegljivega zdravstvenega standarda brez diskriminacije zaradi invalidnosti. Države pogodbenice sprejmejo vse ustrezne ukrepe, da invalidom zagotavljajo dostop do zdravstvenih storitev, primernih njihovem spolu, vključno z zdravstveno rehabilitacijo. Države pogodbenice zlasti:

- a) invalidom zagotavljajo brezplačne ali cenovno dostopne zdravstvene storitve in programe v enakem obsegu, kakovosti in standardu kot drugim, tudi na področju spolnega in reproduktivnega zdravja, ter javne zdravstvene programe;
- b) invalidom zagotavljajo zdravstvene storitve, ki jih zaradi invalidnosti posebej potrebujejo, vključno z zgodnjim odkrivanjem in ustreznimi posegi, ter storitve za zmanjševanje in preprečevanje nadaljnje invalidnosti, tudi pri otrocih in starejših;
- c) zagotavljajo te zdravstvene storitve čim bližje skupnostim, v katerih invalidi živijo, tudi na podeželju;
- d) od zdravstvenih delavcev zahtevajo, da invalidom zagotavljajo enako kakovostno oskrbo kot drugim, tudi na podlagi svobodnega in zavestnega soglasja, na primer z ozaveščanjem o človekovih pravicah, dostojanstvu, samostojnosti in potrebah invalidov z usposabljanjem ter uvajanjem etičnih standardov v javno in zasebno zdravstvo;
- e) prepovejo diskriminacijo invalidov pri zdravstvenem zavarovanju, ki mora biti zagotovljeno pošteno in primerno, in življenjskem zavarovanju, če ga omogoča notranja zakonodaja;
- f) preprečujejo diskriminacijsko odrekanje zdravstvene oskrbe in zdravstvenih storitev ali hrane in tekočin zaradi invalidnosti«.

NSIOS v svojem poročilu opozarja, da je ukrep zagotavljanje zgodnjega odkrivanja in celovite obravnave otrok s posebnimi potrebami in njihovih družin (otrok z okvarami/motnjami v telesnem oziroma duševnem razvoju) s posebnim poudarkom na mobilnih oblikah pomoči, ki omogočajo, da otrok ostane v družini za osebe z motnjo v duševnem razvoju, še vedno neuresničen. Gluhi nimajo priznanih vseh medicinsko tehničnih pripomočkov, ki jih potrebujejo v svojem vsakdanjem življenju (ukrep 7.4). Tudi v okviru cilja izboljšanje znanja oziroma vedenja osebja v zdravstvenih ustanovah o posameznih vrstah invalidnosti (npr. o motnjah v duševnem razvoju, o gluhoti ipd.), da bodo invalidi ustrezno obravnavani glede na vrsto invalidnosti NSIOS ugotavlja, da za osebe z motnjo v duševnem razvoju na tem področju žal ni nobenega napredka. V okviru tega cilja NSIOS predlaga učenje znakovnega jezika kot izbirni predmet na medicinski fakulteti in srednji zdravstveni šoli. Opozarja tudi, da se v praksi še ne izvaja pravica slepih in gluhih do medicinske rehabilitacije. Glede sistematičnega zbiranja podatkov o zdravstvenem stanju in potrebah invalidov in otrok s posebnimi potrebami, obstoječih mrežnih povezavah v skupnosti ter iskanje načinov prilagajanja zdravstvenih zmogljivosti dejanskim potrebam invalidov je NSIOS izpostavil, da rezultata tega ukrepa za osebe z motnjo v duševnem razvoju ne poznamo. Prav tako glede ukrepa ozaveščanje vseh strokovnih delavcev na področju

³⁶ Odločba U-I-11/07-45, objavljena v Uradnem listu RS št. 122/2007

zdravstva o potrebah invalidov v praksi rezultatov tega cilja za osebe z motnjo v duševnem razvoju ne poznamo.

Usmeritve iz Akcijskega načrta oziroma zaveze iz Konvencije o pravicah invalidov so zapisane tudi v Resoluciji o nacionalnem planu zdravstvenega varstva 2008-2013 katere ključni cilj je »Zadovoljni uporabniki in izvajalci zdravstvenih storitev«³⁷. V Resoluciji je navedeno, da je zdravstveno varstvo invalidov v Republiki Sloveniji razmeroma dobro urejeno, potrebno pa bo izboljšati socialno in zdravstveno rehabilitacijo za pozneje oslepele in povečati število polževih vsadkov za gluhe. Za gibalno ovirane invalide je treba povečati skrb za obnovitveno rehabilitacijo, predvsem za ustrezno število medicinskih pripomočkov, pacientom s poškodbo možganov pa zagotoviti prevoze in osebno asistenco. Invalidi starostniki so potrebni dodatne državne skrbi na področju zagotavljanja ustrezne zdravstvene oskrbe. V poglavju o fizikalni in rehabilitacijski medicini je dana podlaga za celovito multidisciplinarno rehabilitacijo slepih in slabovidnih ter za druge celovite multidisciplinarne rehabilitacijske obravnave.

V letu 2008 so bili sprejeti Zakon o duševnem zdravju, Zakon o pacientovih pravicah ter novela Zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju, ki predstavljajo pravno podlago za uresničevanje več ukrepov, opredeljenih v tem cilju.

Zakon o duševnem zdravju³⁸ ureja varstvo pravic oseb z duševnimi motnjami. Veliko oseb s težavami v duševnem zdravju je pridobilo status invalida in duševne motnje spadajo med glavne vzroke za invalidsko upokojitev. Zakon vsebuje tudi pravno podlago za sprejetje posebnega Nacionalnega programa varovanja duševnega zdravja, ki bo za obdobje najmanj petih let, opredelil razvojne cilje in potrebe na področju preventive, psihiatričnega zdravljenja, celovite socialnovarstvene obravnave, nadzorovane obravnave in obravnave v skupnosti. Ministrstvo za zdravje nacionalni program že pripravlja in bo predvidoma predložen v obravnavo Državnemu zboru Republike Slovenije v letu 2009.

Z Zakonom o pacientovih pravicah³⁹ se izpolnjuje večletno prizadevanje za izboljšanje razmer na področju varovanja in uresničevanja temeljnih pravic pacientov. Zakon določa pravice, ki jih ima pacient kot uporabnik zdravstvenih storitev pri vseh izvajalcih zdravstvenih storitev. Določa postopke za uveljavljanja teh pravic v primeru kršitev in s temi pravicami povezane dolžnosti. Namen zakona je omogočiti enakopravno, primerno, kakovostno in varno zdravstveno oskrbo. V letu 2008 so bili sprejeti tudi podzakonski akti.

Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju⁴⁰ uvaja vrsto novosti. Za invalide posebej pomembna je določba, s katero se dosedanjim skupinam bolezni/stanj, ki se jim zdravljenje in rehabilitacij v celoti krije iz obveznega zdravstvenega zavarovanja, dodaja še slepe in slabovidne osebe, osebe s popolno ali zelo težko okvaro sluha ter osebe s cistično fibrozo, avtizmom ter osebe po nezgodni poškodbi in okvari možganov. Dodana je tudi pravica zavarovanim osebam z vrojenimi motnjami presnove do živil za posebne zdravstvene namene s prilagojeno sestavo hranil. Nova je tudi določba, da bo socialno ogroženim osebam državni proračun kril plačilo do

---

³⁷ Uradni list RS, št. 72/08

³⁸ Uradni list RS, št. 77/08

³⁹ Uradni list RS, št. 15/08

⁴⁰ Uradni list RS, št. 76/08

polne vrednosti zdravstvenih storitev in jih s tem oprostil plačevanja premij za dopolnilno zdravstveno zavarovanje. Navedene novosti so se začele uporabljati s 1. januarja 2009.

V okviru ukrepa »razvijanje celostne in usklajene zdravstveno-socialne politike, uveljavljanje klasifikacije Svetovne zdravstvene organizacije ICF« se je v letu 2008 nadaljevalo delo delovne skupine za uvajanje ICF v regiji Alpe-Jadran. V projektu aktivno sodelujejo slovenski strokovnjaki, Ministrstvo za zdravje pa je izdalo prevod Mednarodne klasifikacije ICF, verzija za otroke in mladostnike. Za predstavitev klasifikacije in njene praktične uporabe je bila novembra 2008 organizirana delavnica, ki je potekala na Inštitutu Republike Slovenije za rehabilitacijo. Delo v okviru projekta se bo nadaljevalo tudi v letu 2009.

Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije (v nadaljevanju: ZZZS) je v zvezi z ukrepom o zagotavljanju čim boljše dostopnosti do zdravstvenih programov in storitev v poročilu navedel, da je za leto 2008 potrebno predvsem izpostaviti tiste aktivnosti, ki so pomenile neposredno širitev pravic oz. povečanje dostopnosti tudi za invalide. Koliko sredstev in na katerih področjih se bo izboljšala dostopnost do zdravstvenih programov in storitev ni sicer odvisno izključno od ZZZS, temveč od dogovorov med partnerji pri sklepanju splošnega dogovora in področnih dogovorov. V letu 2008 je bilo na podlagi splošnega dogovora med partnerji dogovorjeno, da se za nujne širitve programov oziroma uvajanje novih terapij pri zdravljenju nameni 52,039 milijona EUR-ov. Od tega je bil največji delež sredstev in sicer 50% navedene vrednosti, namenjen onkološki dejavnosti in sicer skupaj preventivnim programom, diagnostiki in zdravljenju vključno z nekaterimi novimi biološkimi zdravili. Ostalih 50% sredstev načrtovanih za širitve programov pa je bilo namenjenih za:

- skrajševanje čakalnih dob za posamezne vrste operacije (predvsem kolčne in kolenske proteze),
- širitve na področju neakutne obravnave (podaljšano bolnišnično zdravljenje, zdravstvena nega in paliativa),
- povečanje specialistično ambulantnih dejavnosti (internistika, kardiologija, nevrologija, ortopedija, revmatologija, urologija, angiografija, računalniška tomografija, ultrazvok ...)
- nujno povečanje programov (artroskopija, operacije hrbtenice, operacije na ožilju, operacije nosu in grla, operacije rame, operacije sive mreže, TVT...)
- povečanje kapacitet in nove izvajalce za izvajanje nege s strani domov starejših ter drugih socialnih in posebnih zavodov.

Skladno s 50. členom Pravil obveznega zdravstvenega zavarovanja ZZZS vsako leto sofinancira zavarovanim osebam z določenimi boleznimi/stanji udeležbo v skupinski ter njim prilagojeni rehabilitaciji, ki jo strokovno vodi ustrezna klinika, inštitut ali drug zdravstveni zavod. Udeleženci skupinske obnovitvene rehabilitacije, ki so pretežno invalidi, imajo zagotovljeno sofinanciranje fizioterapije in stroške bivanja. Višina sredstev za sofinanciranje skupinske obnovitvene rehabilitacije je vsako leto določena v finančnem načrtu ZZZS, ki ga sprejeme Skupščina ZZZS. V letu 2008 je bilo za ta namen bilo namenjenih 3.072.500 EUR. Na podlagi izvedenega javnega razpisa, je ZZZS z izbranimi organizatorji sklenil pogodbe o sofinanciranju programa skupinske obnovitvene rehabilitacije za leto 2008 in sicer:

- Društvo psoriatikov Slovenije,
- Združenje multiple skleroze Slovenije,
- Društvo distrofikov Slovenije,
- Društvo za pomoč otrokom s presnovnimi motnjami,
- Zveza paraplegikov Slovenije,
- Slovensko društvo za celiakijo,
- Sonček Zveza društev za cerebralno paralizo,
- Društvo paralitikov Slovenije.

V okviru ukrepa »zagotavljanje zgodnjega odkrivanja in celovite zgodnje obravnave otrok s posebnimi potrebami in njihovih družin« je strokovna skupina, imenovana pri Ministrstvu za zdravje, pripravila Smernice za oblikovanje zdravstvene, vzgojno-izobraževalne in socialne mreže na področju družbene skrbi za osebe s spektroavtističnimi motnjami. Smernice so priporočila pristojnim ministrstvom za pripravo akcijskih načrtov, usklajevanje pa bo zagotavljala medresorska delovna skupina.

ZZZS je glede ukrepa izboljšanje sistemske ureditve področja medicinsko tehničnih pripomočkov v letu 2008 na področju zagotavljanja medicinsko tehničnih pripomočkov (v nadaljevanju: MTP) izvajal aktivnosti, ki so pomenili širitev pravic zavarovanih oseb do MTP in aktivnosti, ki so omogočale hitrejšo dostopnost pri zagotavljanju pravic zavarovanih oseb do posameznih vrst MTP. Večina širitve na področju MTP pomeni tudi izboljšanje sistemske ureditve na področju MTP za invalide. Na podlagi sprememb in dopolnitev Pravil obveznega zdravstvenega zavarovanja⁴¹, ki so stopile v veljavo dne 19.04.2008, so bile razširjene tudi pravice do MTP. Na področju zagotavljanja MTP so zavarovane osebe na novo upravičene do raztopine za zaščito ustne sluznice in tudi odrasle zavarovane osebe do sistema za dovajanje tekočega kisika. Do raztopine za zaščito ustne sluznice so upravičene zavarovane osebe pri kombiniranem zdravljenju področja vratu in glave s kemoterapijo in obsevanjem, če je oseba ogrožena za vnetja in nastanek nekroz v ustni votlini. Navedena sprememba Pravil obveznega zdravstvenega zavarovanja uvaja zdravljenje s tekočim virom kisika na domu razen za otroke tudi za odrasle osebe. Odrasla zavarovana oseba je upravičena do tekočega vira kisika, če razen pogojev, ki se že zahtevajo za upravičenost do koncentratorja kisika, izpolnjuje še dodatne pogoje, katerih izpolnjevanje pri zavarovani osebi mora ob predpisu ugotoviti zdravnik specialist. In sicer zavarovana oseba mora biti uvrščena na čakalno listo za transplantacijo pljuč v skladu s posebnim pravilnikom ali potrebuje stalne odmerke, večje od 4 litre na minuto ali z dodatkom kisika v Shuttle testu prehodi vsaj 300 metrov. S sklepom Upravnega odbora ZZZS z dne 24.04.2008, ki je začel veljati 01.06.2008 je ZZZS poenostavil postopek uveljavljanja pravice zavarovanih oseb do negovalne postelje. Z navedenim sklepom je namreč iz seznama zahtevnejših medicinsko tehničnih pripomočkov črtana negovalna postelja. To pa pomeni, da bo o upravičenosti zavarovane osebe do negovalne postelje z izdajo naročilnice že odločil osebni zdravnik in ne več imenovani zdravnik ZZZS z izdajo odločbe. Še vedno pa ostaja ureditev, da je negovalna postelja predmet izposoje.

V letu 2008 je Inštitut Republike Slovenije za rehabilitacijo s svojimi strokovnjaki in v sodelovanju z Zvezo paraplegikov Slovenije pripravil nove kriterije za blazine proti preležaninam, ki jih Zavod za zdravstveno zavarovanje potrdil in sprejel sklep, da se dodajo k obstoječemu veljavnemu seznamu šifer medicinsko tehničnih pripomočkov. Inštitut je pripravil tudi popolnoma nove strokovne kriterije za predpis otroških vozičkov in s tem zagotovil, da bodo otroci s posebnimi potrebami opremljeni s funkcionalnimi vozički.

V okviru ukrepa »zagotavljanje celostne rehabilitacije odraslih oslepelih in slabovidnih, gluhih in naglušnih ter gluho-slepih oseb« je bila za implementacijo pravice do celovite obravnave z zdravljenjem in rehabilitacijo slepote in slabovidnosti pri Očesni kliniki v Ljubljani imenovana strokovna skupina, ki bo pripravila zdravstveni del celovite obravnave slepote in slabovidnosti. Za celovito obravnavo slepote in slabovidnosti je Ministrstvo za zdravje naročilo "Analizo stanja zdravstvene in socialne pomoči populaciji slepih in slabovidnih oseb v različnih starostnih obdobjih ter načini informiranja", ki jo pripravlja Medobčinsko društvo slepih in slabovidnih Ljubljana.

---

⁴¹ Uradni list RS št. 33/2008

V okviru ukrepa »izboljšanje znanja oziroma vedenje osebja v zdravstvenih ustanovah o posameznih vrstah invalidnosti, da bodo invalidi ustrezno obravnavani glede na vrsto invalidnosti« sta Inštitut Republike Slovenije za rehabilitacijo in Ministrstvo za zdravje organizirala delavnico "MKF-OM-Mednarodna klasifikacija funkcioniranja za otroke", ki so se je udeležili strokovnjaki, ki se ukvarjajo z zdravljenjem in rehabilitacijo otrok. V letu 2008 so bile spektrovistične motnje osrednja tema XVI. izobraževalnih dni specialne in rehabilitacijske pedagogike.

V okviru ukrepa »spodbujanje dejavne vloge invalidov za reševanje njihovih zdravstvenih težav, podpiranje programov ozaveščanja o zdravem načinu življenja, spodbujanje širitve programov obnovitvene rehabilitacije in programov za izobraževanje glede pravic znotraj sistema zdravstvenega varstva« Ministrstvo za zdravje na osnovi "Strategije na področju spodbujanja telesne dejavnosti za krepitev zdravja od 2007 do 2012" pripravlja dvoletni Akcijski načrt za telesno dejavnost, ki bo vključeval tudi ukrepe za osebe s posebnimi potrebami oziroma vse invalide. Na javnem razpisu Ministrstva za zdravje za sofinanciranje programov varovanja in krepitev zdravja ⁴² je bil v letu 2008 izbran program "Poznavanje ustrezne prehrane in zagotovitev primerne gibanja kot dveh pomembnih vidikov pri kronični vneti črevesni bolezni", ki ga izvaja Društvo za kronično črevesno vnetno bolezen.

Za ukrep »sistematično zbiranje podatkov o zdravstvenem stanju in potrebah invalidov in otrok s posebnimi potrebami, obstoječih mrežnih povezavah v skupnosti ter iskanje načinov prilagajanja zdravstvenih zmogljivosti dejanskim potrebam invalidov« je poročilo pripravil Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije (v nadaljevanju: IVZRS). V letu 2008 se je IVZRS vključeval v izvajanje akcijskega programa za invalide tako s svojo redno dejavnostjo na področju zdravstvene statistike, ki poleg zbiranja in analiz razpoložljivih podatkov o zdravju in zdravstvenem varstvu vključuje tudi kontinuirano delo na temeljnih metodoloških vprašanjih in entitetah zdravstvene statistike, kot tudi z vključevanjem v medresorske skupine in sodelovanjem v mednarodnih projektih, katerih namen je izboljšati položaj oseb z dolgotrajnimi zdravstvenimi težavami in zmanjšano zmožnostjo/invalidnostjo. Mednarodni projekti v katerih sodeluje IVZRS so: Evropska anketa o zdravju in zdravstvenem varstvu, v kateri so posebna vprašanja povezan tudi s statusom invalida; Zdrava leta življenja - razvoj novega kazalnika, ki kaže razmerje med pričakovanimi leti življenja in pričakovanimi leti zdravja oz. življenja brez omejitev običajnih aktivnosti zaradi zdravstvenih težav; Projekt DISABKIDS, ki želi povečati kakovost in neodvisnost otrok s kroničnimi obolenji in njihovih družin in čezmejno projektno sodelovanje za priredbo in uvajanje ICF za otroke in mladostnike. Zaključen je triletni projekt EU za izboljšanje informacij o odraslih oseb z motnjo v duševnem razvoju »POMONA«, končno poročilo bo dostopno na spletni strani www.pomonaproject.org.

V okviru Splošnega dogovora za pogodbeno leto 2008 je bilo za zdravstvene programe (zdravstveno nego in logopedske, defektološke in avdiološke storitve) v socialnovarstvenih zavodih za usposabljanje, zavodih za usposabljanje, domskem varstvu pri varstveno delovnih centrih, centrih za sluh in govor, zavodih za gibalno ovirane, zavodih za rehabilitacijo poškodbe glave, zavodih za izobraževanje otrok in mladostnikov z motnjami v razvoju ter svetovalnem centru (izvajalci v okviru SOUS - Skupnosti organizacij za usposabljanje Slovenije) zagotovljenih skupaj 15,3 milijona evrov. Od tega je bilo v letu 2008 dodatno zagotovljenih 2,36 milijona evrov za povečanje:

---

⁴² Uradni list RS, št. 5/2008

- programa zdravstvene nege v socialnovarstvenih zavodih za usposabljanje zaradi dodatnih kapacitet in dodatnega kadra,
- programa zdravstvene nege v domskem varstvu pri varstveno delovnih centrih zaradi dodatnih kapacitet in dodatnega kadra,
- logopedskih, defektoloških in avdioloških storitev in števila delavcev v centrih za sluh in govor;
- zdravstvenih storitev in števila delavcev v zavodih za gibalno ovirane,
- ter zdravstvenih storitev in števila delavcev v zavodih za izobraževanje otrok in mladostnikov z motnjami v razvoju ter prenos programa svetovalnega centra za otroke, mladostnike in starše.

Ocena uresničevanja sedmega cilja:

»Države ... priznavajo invalidom pravico do najvišjega dosegljivega zdravstvenega standarda brez diskriminacije zaradi invalidnosti. Države ... sprejmejo vse ustrezne ukrepe, da invalidom zagotavljajo dostop do zdravstvenih storitev, primernih njihovem spolu, vključno z zdravstveno rehabilitacijo«⁴³. Ta dolžnost države je zapisana tudi v Resoluciji o nacionalnem planu zdravstvenega varstva 2008 - 2013 "Zadovoljni uporabniki in izvajalci zdravstvenih storitev" Ministrstvo za zdravje, ZZZS in Inštitut Republike Slovenije za rehabilitacijo so v svojih pisnih gradivih poročali o uresničevanju vseh devetih ukrepov za izboljšanje dostopnosti do kakovostnih zdravstvenih programov in storitev za invalide. Kljub naštetim izvedenim aktivnostim, invalidi poudarjajo, da še vedno nimajo vsi invalidi priznane pravice do MTP in rehabilitacije, da se ne izvaja zakonsko določilo o zgodnjem odkrivanju ter celoviti zgodnji obravnavi otrok s posebnimi potrebami in njihovih družin. Predlagajo tudi učenje znakovnega jezika kot izbirnega predmeta na medicinski fakulteti in srednji zdravstveni šoli.

8. CILJ: invalidom zagotavljati vključenost v kulturne dejavnosti in sodelovanje na področju dostopnosti do kulturnih dobrin na enakopravni podlagi

Z uresničevanjem osmega cilja se želijo »oblikovati podlage za vodenje kulturne politike za področje polnega uresničevanja kulturnih pravic invalidov in zagotoviti enake možnosti za njihovo udeležbo v kulturnem življenju, ki se osredotočajo na dva pristopa:

- institut pozitivne diskriminacije ob upoštevanju posebnih potreb pri dostopu do kulturnih dobrin in
- institut vključevanja, s katerim se uresničuje skrb za enakopravno vključevanje invalidov v družbeno kulturno življenje«, kot je zapisano v uvodu k temu cilju v Akcijskem programu. Smiselno enako je zapisana pravica do sodelovanja v kulturnem življenju tudi v 30. členu Konvencije o pravicah invalidov.

NSIOS je v poročilu zapisal, da na področju dostopnosti kulturnih vsebin ugotavljajo predvsem naslednje: nedostopnost kulturnih prireditev za gluhe (tolmač) in naglušne (indukcijska zanka), potrebno je sistemsko zagotavljanje dostopa do elektronskih medijev za gluhe in naglušne (dostop v videu s tolmačem, podnapisi). Razpisi oziroma razpisni pogoji za sofinanciranje, kljub postavki v ukrepu, ki določa »razširjanje možnosti sofinanciranja iz proračunskih sredstev na projekte, namenjene vsem invalidom« izredno ozki, tako da je skoraj nemogoče pridobiti sredstva. Invalidske organizacije zato predlagajo, da imajo taki razpisi v bodoče širše kriterije. Poleg tega invalidi ugotavljajo, da v letu 2008 ni bil objavljen noben razpis iz evropskih strukturnih skladov, kar kaže, da Republika Slovenija slabo črpa sredstva iz teh skladov. V poročilu za leto 2007 (str. 24) je pod točko D zapisano nekaj priporočil v

⁴³ Konvencija OZN o pravicah invalidov, 25. člen, 1. odstavek

zvezi z razvojem slovenskega znakovnega jezika. Kljub temu, da je resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko sprejeta, še vedno niso zagotovljeni sistemski viri za standardizacijo in razvoj slovenskega znakovnega jezika.

Ministrstvo za kulturo (v nadaljevanju: MK) je v zvezi z uresničevanjem tega cilja pripravilo obsežno poročilo, ki je sestavljeno iz prispevkov notranjih organizacijskih enot, za potrebe poročila so povzete pomembnejše aktivnosti, ki so bile izvedene v letu 2008.

V začetku leta 2008 je bila v Državnem zboru Republike Slovenije sprejeta resolucija o Nacionalnem programu za kulturo 2008-2012⁴⁴, ki na področju premične kulturne dediščine, zagotavlja uresničevanje pomembnega cilja: »Omogočanje večje dostopnosti muzejskega gradiva za dvig splošne prepoznavnosti pomembnih kulturnih vsebin in predmetov (spomenikov) kulturne dediščine v javnosti, povečati število manjšinskih in ranljivih skupin (invalidov, starejših med muzejskimi obiskovalci).« in ukrepa: »izboljšati fizično dostopnost do muzejev in pripraviti projekte za predstavitev premične kulturne dediščine, namenjene gibalno in senzorno oviranim osebam.«

Prav tako je bil v začetku leta 2008 sprejet nov Zakon o varstvu kulturne dediščine⁴⁵ (ZVKD-1), v katerega je v 2. člen, vključeno sledeče besedilo: »omogočanje dostopa do dediščine ali do informacij o njej vsakomur, še posebej mladim, starejšimi in invalidom«.

V letu 2008 so nekateri muzeji tudi izboljšali dostopnost do informacij invalidom z nakupom audiovodnikov, ki so na voljo obiskovalcem.

MK je tako v dokumentacijo neposrednega poziva, preko katerega se financira izvajanje javne službe v muzejih, tudi zapisalo, : »Vsaj en razstavni projekt naj bo deloma prilagojen gibalno in senzorno oviranim osebam (pri utemeljitvi opišite tudi prilagoditev)«. Kako so zaposleni v muzejih upoštevali priporočilo, pa bo možno ugotavljati v prihodnjem letu.

V letu 2008 je bil prvič izveden Javni razpis za izbor kulturnih projektov za dvig zaposljivosti ranljivih družbenih skupin na področju kulture in podporo njihovi socialni vključenosti za leto 2008 v okviru Evropskega socialnega sklada. Med prijavljenimi in odobrenimi kulturnimi projekti je nekaj takšnih, ki so namenjeni tudi invalidom. Podrobnejši podatki o prijavljenih in sofinanciranih projektih, ki so namenjeni (tudi) invalidom.

V letu 2008 je bil izveden Javni razpis za izbor kulturnih projektov za razširjanje programskih vsebin, namenjenih senzorno oviranim v njim prilagojenih tehnikah, ter za razvoj tehnične infrastrukture, namenjene senzorno oviranim, ki jih bo v letu 2008 financirala Republika Slovenija iz proračuna, namenjenega za kulturo (JPR11-SO-2008). Za javni razpis je bilo na voljo 178.113,00 EUR. Skupaj zaprosenih sredstev je bilo za 178.113,83 EUR, odobrenih sredstev skupaj pa 178.113,00 EUR. Po podatkih z dne 29. oktobra 2008, so bili vsi projekti realizirani 100 % in so bila porabljena vsa razpisna sredstva.

Od septembra 2008 dalje pa se že izvajajo postopki za Javni razpis za izbor kulturnih projektov za razširjanje programskih vsebin, namenjenih senzorno oviranim v njim prilagojenih tehnikah, ter za razvoj tehnične infrastrukture, namenjene senzorno oviranim, ki jih bo v letu 2009 financirala Republika Slovenija iz proračuna, namenjenega za kulturo (JPR4-SO-2009). Konec leta smo že imeli sejo Strokovne komisije za kulturne dejavnosti

---

⁴⁴ Uradni list RS, št. 35/2008

⁴⁵ Uradni list RS, št. 16/08

posebnih skupin v Republiki Sloveniji, o čemer pa bomo obširneje poročali v naslednjem Poročilu o uresničevanju Akcijskega programa za invalide.

Standardi za splošne knjižnice (za obdobje 2005-2010), sprejeti v letu 2005 v poglavju »Prostori za uporabnike« izrecno določajo, da morajo biti »prostori v zgradbi funkcionalno povezani, s kratkimi, preglednimi komunikacijami in s čim manj pregradami, udobni in varni za zaposlene in obiskovalce ter dostopni invalidom«. Zato se pri gradnji novih knjižnic to pravilo upošteva, najmanj z vgradnjo ustreznih dvigal in klančin. Poleg tega standardi določajo, da mora biti v knjižnici na voljo oprema za uporabo gradiva in tehnična oprema za vizualno, slušno in fizično ovirane posameznike. Posebnih projektov za invalide služba za knjižnice ne financira, ker to področje (glede na to, da na MK obstaja poseben sektor, ki financira tudi kulturne dejavnosti invalidov in njihov dostop do kulturnih dobrin) ni vsebina knjižničnih postavk v proračunu MK, razen če so vsebine, namenjene invalidom, del širših vsebin projekta ali programa.

Kot primer dobre prakse izpostavljamo Knjižnico Radlje ob Dravi, ki je v letu 2008 oblikovala nekatere oblike približevanja knjižnične dejavnosti ciljnim skupinam: invalidom in starejšim občanom. V občini, ki s pridobljenim certifikatom velja za »občino po meri invalidov«, se knjižnica kot javno dostopna ustanova trudi svojo dejavnost z nekaterimi prilagoditvami in spremembami približati tudi uporabnikom, katerim je zaradi telesne ovire knjižnica nedostopna ali pa je knjižnična ponudba zanje neustrezna. V stavbi je dvigalo, ki pa ni namenjeno samostojni uporabi, pač pa je za prevoz oseb potrebno spremstvo usposobljene osebe. Ker je ta možnost in način dostopa v javnosti manj znan, so ugotovili, da je bil prvi ukrep, seznaniti javnost z načinom dostopanja. Pred spodnjim vhodom v stavbo so tako nalepili obvestilo, ki to informacijo prinaša. V sami knjižnici pa so knjižna stojala postavljena tako, da omogočajo dovolj širok prehod in gibanje med njimi, tudi za invalidski voziček ali drug pripomoček pri hoji. Sicer je vse gradivo v knjižnici prosto dostopno, tisto z višjih polic pa s pomočjo knjižničark. Na nek način je tako rešen dostop do knjižnice, knjige, knjižničnega gradiva za vse gibalno ovirane, starejše in invalidne osebe. Drugačne rešitve so iskali za ljudi, ki so slabovidni ali slepi. Za njih je knjižnica kot taka skrajno nezanimiva in njena vsebina skoraj v celoti nedostopna. Pri tej skupini uporabnikov so se osredotočili na vsebino ponudbe, ker predvidevajo, da knjižnico obiščejo v spremstvu. V lanskem letu so kot donacijo Lions kluba Slovenj Gradec prejeli računalnik z Braillovo vrstico in programskimi prilagoditvami, torej opremljen in prilagojen za slepega ali slabovidnega uporabnika. Ker pa vsi slepi in slabovidni ne uporabljajo računalnika, so morali za njih ponudbo knjižnice drugače organizirati. Prvi korak, ki so ga storili, je bila označitev gradiva z večjim tiskom. To gradivo je označeno s posebno nalepko, ki z jasnim vizualnim znakom označuje, da je tisk večji in razločnejši. Ker večina knjižnega gradiva, časopisi in revije pa sploh, niso natisnjeni v posebej razločnem tisku, so slabovidnim ponudili za uporabo v knjižnici povečevalne lupe, ki prebiranje gradiva olajšajo. Poleg tega so kupili tudi več zvočnih knjig. Tu so seveda omejeni s sredstvi za knjižnično gradivo, s katerimi razpolagajo, po drugi strani pa ponudba slovenskih zvočnih knjig tudi ni zelo pestra. V splošnem oddelku Osrednje knjižnice Kranj so v letu 2008 odprli poseben kotiček za slepe in slabovidne. S pomočjo petih različnih pripomočkov za branje bodo ti lahko zdaj prebirali precej več gradiva. Slabovidnim je na voljo oprema za branje povečanega tiska, povsem slepim pa poseben predvajalnik zvočnih knjig. Edina pomanjkljivost je, da zvočnih knjig prav veliko v ustreznem formatu in slovenskem jeziku še ni.

Prav tako želimo kot primer dobre prakse izpostaviti razstavo Slovenski impresionisti in njihov čas 1890-1920, v okviru katere je Narodna galerija organizirala 5 vodstev za slepe in slabovidne, ki se jih je udeležilo 35 slepih in slabovidnih obiskovalcev.

Ocena uresničevanja osmega cilja:

Poročilo o uresničevanju osmega cilja, ki ima enajst ukrepov, je med daljšimi in odraža odgovornost države za urejanje tega področja. »Države pogodbenice priznavajo invalidom pravico do sodelovanja v kulturnem življenju enako kot drugim in sprejmejo ustrezne ukrepe, s katerimi invalidom zagotavljajo dostop do:

- a) kulturnega gradiva v dostopnih oblikah;
- b) televizijskih programov, filmov, gledaliških predstav in drugih kulturnih dejavnosti v dostopnih oblikah;
- c) krajev, v katerih potekajo kulturne prireditve ali storitve, kot so gledališča, muzeji, kinematografi, knjižnice in turistične storitve, in po možnosti dostop do spomenikov in kulturnih spomenikov in krajev državnega pomena⁴⁶. Poročilo resornega ministrstva je obsežno, izčrpno in vsebinsko bogato. Vendarle pa, kot opozarjajo v svojem delu poročila invalidi, ukrepi iz dvanajstega cilja še vedno niso v celoti realizirani.

9. CILJ: invalidom zagotavljati sodelovanje pri športnih in rekreativnih dejavnostih

»Države pogodbenice sprejmejo ustrezne ukrepe, s katerimi invalidom enako kot drugim omogočajo sodelovanje pri rekreacijskih, prostočasnih in športnih dejavnostih:

- a) za spodbujanje in uveljavljanje najširšega mogočega sodelovanja invalidov v športnih dejavnostih na vseh ravneh;
- b) za zagotovitev možnosti, da invalidi organizirajo, razvijajo in sodelujejo pri športnih in rekreacijskih dejavnostih za invalide in jim v ta namen enako kot drugim omogočajo ustrezno izobraževanje, vadbo in sredstva;
- c) da jim omogočajo dostop do krajev, na katerih potekajo športne, rekreacijske in turistične dejavnosti;
- d) da zagotavljajo invalidnim otrokom enako kot drugim sodelovanje pri igri, rekreaciji in prostočasnih in športnih dejavnostih, vključno z dejavnostmi v šolskem sistemu;
- e) da zagotavljajo invalidom dostop do storitev tistih, ki organizirajo rekreacijske, turistične, prostočasne in športne dejavnosti«⁴⁷

Predstavniki NSIOS-a so v poročilu pohvalili RTV Slovenija, da je v času Paraolimpijskih olimpijskih iger pripravila dobre prispevke. S strani Inštituta Republike Slovenije za rehabilitacijo, MDDSZ ter Zveze za šport invalidov Slovenije, je bilo podpisano pismo o nameri za izgradnjo namenske invalidske športne dvorane, kar NSIOS tudi pohvali. Ob tem pa NSIOS opozarja na neprilagojenost komunikacijsko dostopnih športnih objektov (zasloni, oznake) za senzorne invalide. Ukrep spodbujanja rekreativnih dejavnosti v okviru invalidskih organizacij in drugih društev, primernih vrsti oziroma stopnji invalidnosti in starosti invalida izvajajo invalidi sami v svojih organizacijah.

Delno poročilo o uresničevanju tega cilja je posredoval samo Inštitut Republike Slovenije za rehabilitacijo, ki pojasnjuje, da je v letu 2008 preložil v sprejem za izgradnjo in financiranje multidisciplinarni projekt izgradnje športne dvorane za invalide, ki pa ne bi bila zgolj dvorana, temveč središče izobraževalnih programov s področja športa, središče izobraževalnih programov za študente in dijake in center za učenje športnih elementov, kot sestavni del rehabilitacijskih programov. Inštitut Republike Slovenije za rehabilitacijo organizira in izvaja program športnih aktivnosti dvakrat tedensko za hospitalizirane bolnike s sodelavci Fakultete za šport. Organizira specialne plavalne tečaje za otroke s posebnimi potrebami, strokovno metodološko se je za vodenje usposobila zdravnica – specialistka

⁴⁶ Konvencija OZN o pravicah invalidov, 30. člen, 1 odstavek

⁴⁷ Konvencija OZN o pravicah invalidov, 30. člen, 5. odstavek

fizikalne in rehabilitacijske medicine z oddelka za habilitacijo otrok in mladostnikov. Na inštitutu so razvijali raziskovalno podprtih programov rehabilitacije športnikov in invalidov športnikov po športnih poškodbah, z namenom, da bi razvili ustrezne preventivne programe in programe zgodnje rehabilitacije po poškodbah.

Od 13. do 15. 6. 2008 so bile organizirane 14. letne igre Specialne olimpijade Slovenije. »Pustite mi zmagati, če pa ne morem zmagati, naj bom pogumen v svojem poskusu,« je geslo, ki ga je v Sloveniji v letu 2008 potrjevalo 1587 tekmovalcev iz 75 lokalnih programov, katere na tekmovanja pripravlja okoli 200 trenerjev in še enkrat toliko prostovoljcev. Z vključenostjo tolikšnega števila športnikov v gibanje specialne olimpijade je Slovenija ena izmed vodilnih držav v svetu glede na število prebivalstva, saj odstotek vključenosti oseb z zmernimi, težjimi in težkimi motnjami v duševnem razvoju dosega število dvajset, pri čemer prek organizirane mreže lokalnih programov in regijskih vodij pokriva področje celotne Slovenije. Soorganizatorja državnih iger sta bila Center za usposabljanje, delo in varstvo Dolfke Boštjančič, Draga in Fakulteta za šport Univerze v Ljubljani.

Ocena uresničevanja devetega cilja:

Gibanje, igra in športne dejavnosti so za invalide pomembni, saj krepijo njihovo življenjsko moč, samopodobo in socialno vključenost. Šport je hkrati sredstvo za rehabilitacijo. Vsem tistim, ki jih šport še posebno zanima, je treba omogočiti tudi tekmovanja. Cilj je zagotavljanje takih ukrepov, da bodo invalidi pri športu in športni rekreaciji imeli enake možnosti ter si s tem izboljšali kakovost življenja. Šport in športna rekreacija morata postati sestavni del vsakega izobraževanja in rehabilitacije« je zapisano v uvodu k devetemu cilju Akcijskega programa. Menimo, da bo pomemben napredek k uresničevanju tega cilja doprinesla izgradnja športne dvorane za invalide.

10. CILJ: invalidom zagotavljati enakopravno udeležbo v verskem in duhovnem življenju njihovih skupnosti

Kazalci za ukrepe:

- trajna duhovna oskrba invalidov in
- posebno financiranje izdajanja verske in duhovne literature.

Predstavniki NSIOS-a ugotavljajo, da je dostopnost do verskih vsebin s tolmačem in indukcijsko zanko je še vedno omejeno. Izdajanje verske in duhovne literature za senzorno ovirane se še ni začelo.

Ocena uresničevanja desetega cilja:

MDDSZ ni prejelo nobene informacije o uresničevanju tega cilja, zato v poročilu za leto 2008 ne more poročati o njegovem nadaljnjem uresničevanju. Temu cilju bo zato moralo posvetiti poglobljeno pozornost ob pripravi poročila za leto 2009 in v zbiranje delnih poročil vključiti tudi registrirane verske skupnosti, ki delujejo v Sloveniji.

11. CILJ: krepitev delovanja invalidskih organizacij

Delovanje invalidskih organizacij ureja Zakon o invalidskih organizacijah⁴⁸, ki v 2. členu določa, da je invalidska organizacija društvo ali zveza društev, ki deluje v javnem interesu na področju invalidskega varstva v skladu s tem zakonom. Namen invalidske organizacije je

---

⁴⁸ Uradni list RS, št. 108/02

prostovoljno in neodvisno združevanje interesno povezanih invalidov in njihovih zakonitih zastopnikov, da ugotavljajo, zagovarjajo in zadovoljujejo posebne potrebe invalidov ter zastopajo interese invalidov. Invalidska organizacija lahko deluje na lokalni ali državni ravni. Naloge, ki jih invalidske organizacije opravljajo v okviru svoje dejavnosti, so navedene v 10. členu zakona. Merila za podelitev statusa invalidske organizacije opredeljuje 11. člen. MDDSZ odloča na podlagi vloge, ki ji je potrebno priložiti dokazila navedena v 13. členu zakona.

NSIOS v svojem poročilu o izvajanju tega cilja poudarja, da FIHO sicer zagotavlja stabilne in trajne vire za financiranje invalidskih organizacij, vendar je potrebno zaradi povečevanja potreb invalidov krečiti vire za ta finančna sredstva. Zelo smotrno bi bila uvedba večletnega financiranja posebnih socialnih programov invalidskih organizacij. Nadalje so invalidi med pomembnejše dosežke v letu 2008 uvrstili tudi registracijo NSIOS.

V letu 2008 je FIHO financirala 23 invalidskih organizacij v višini 13.381,017,10 EUR. Fundacija je (so)financirala izvajanje posebnih socialnih programov, delovanje invalidskih organizacij in naložbe v osnovna sredstva oziroma njihovo vzdrževanje⁴⁹. Med programi so prevladovali posebni socialni programi, ki invalidom omogočajo bolj aktivno življenje; s katerimi se preprečujejo in blažijo socialne in psihične posledice invalidnosti; s katerimi usposabljujejo invalide za samopomoč ter njihove svojce in prostovoljce za življenje in delo z invalidi ter programi, s katerimi se razvijajo socialne spretnosti invalidov in povečuje njihova informiranost na vseh področjih življenja. Tako je bilo izvedenih 251 posebnih socialnih programov na državni ravni in 96 na lokalni ravni.

V Register invalidskih organizacij pri MDDSZ je bilo v 5.5.2008 vpisano Društvo gluhoslepih Dlan.

Strokovna komisija za nadzor nad izpolnjevanjem meril za status invalidske organizacije in meril za reprezentativnost, je v skladu s tretjim odstavkom 31. člena Zakona o invalidskih organizacijah, ki predpisuje, da je MDDSZ dolžno najmanj vsakih pet let opraviti nadzor nad izpolnjevanjem meril za status invalidske organizacije in meril za reprezentativnost, odločila, da bo opravila nadzor nad statusom in reprezentativnostjo invalidskih organizacij. V ta namen je vse invalidske organizacije v mesecu decembru 2008 pozvala k oddaji zahtevane dokumentacije.

Že v lanskem poročilu smo omenili Zakon o spremembah zakona o lastninskem preoblikovanju Loterije Slovenije s katerim se je zagotovila večja avtonomnost delovanja Sveta FIHO; preprečila se je kolizija v delovanju članov sveta in nadzornih teles, prejemnikov sredstev; zagotovila profesionalizacija direktorja in časovno omejene mandate posameznikov; zagotovil pa se je tudi poenostavljen ter zakonit postopek pri razdeljevanju sredstev, ki pa bo ohranil vse pravice prijaviteljev do prejema sklepov in možnost pritožbe na sklepe fundacije. V letu 2008 je bil spremenjen Pravilnik o merilih in pogojih za uporabo sredstev fundacije za financiranje invalidskih in humanitarnih organizacij v Republiki Sloveniji. S tem pravilnikom so določena načela za financiranje, pogoji in merila, razmerja med sredstvi, ki se razporejajo na invalidske in humanitarne organizacije, druga razmerja in kriteriji za uporabo sredstev fundacije za posamezne namene ter postopek razporeditve sredstev. Prav tako je v letu 2008 Državni zbor Republike Slovenije sprejel sklep o soglasju dopolnitve Pravil FIHO⁵⁰.

⁴⁹ Prim. Pravila FIHO, Uradni list RS, št. 9/2009, 3. člen.

⁵⁰ Uradni list RS št. 23/2008

V okviru javnih razpisov za socialno varstvene programe je MDDSZ zadeve v letu 2008 sofinanciralo 41 programov invalidskih organizacij v višini 448.808,47 EUR. Od tega 4 večletne programe YHD – Društvo za teorijo in kulturo hendikepa za programe osebne, Zvezi društev slepih in slabovidnih, Društvo študentov invalidov in CSD Koper-Dnevni delovno terapevtski center Barčica in 37 enoletnih programov.

Ocena uresničevanja enajstega cilja:

Standardna pravila OZN za izenačevanje možnosti invalidov⁵¹ v 18. členu nedvoumno določajo zavezo državam, da »priznajo pravico organizacij invalidov, da predstavljajo invalide, ... priznavajo posvetovalno vlogo organizacij invalidov pri odločanju o invalidskih zadevah, ... vzpostavijo stalni dialog z organizacijami invalidov in zagotovijo njihovo sodelovanje pri oblikovanju vladne politike«. V Sloveniji imajo invalidske organizacije skoraj stoletno zgodovino. Kot prostovoljne ter neprofitne organizacije, ki delujejo kot društva v javnem interesu in jih ustanovijo invalidi in drugi posamezniki, ne uresničujejo samo v Standardnih pravilih poudarjene vloge, temveč so tudi nepogrešljivi dopolnilni del javne službe na tem področju. Invalidske organizacije izvajajo posebne socialne programe in storitve, utemeljene na značilnostih posameznih invalidnosti in pravnem ali družbenem statusu invalidov. Poleg naštetih nalog opravljajo še vrsto drugih dejavnosti, ki prispevajo k polnovrednemu sodelovanju invalidov v družbenem življenju in jih namesto njih ne bi – in jih tudi ne bi mogel izvajati – nihče drug. Če upoštevamo, da je delež sredstev za denarne prejemke ali za plačilo storitev, ki imajo značaj socialnih pravic in se izplačujejo iz javnih sredstev omejen, postaja poslanstvo invalidskih organizacij še toliko pomembnejše! MDDSZ je dosledno spoštovalo in upoštevalo vlogo invalidskih organizacij in se posvetovalo o vseh ključnih zadevah z reprezentativnimi organizacijami in NSIOS. NSIOS v okviru tega cilja priporoča državi, da bi sofinancirala invalidske organizacije, ki delujejo na evropskem nivoju.

12. CILJ: odkrivanje in preprečevanje nasilja ter diskriminacije nad invalidi

Konvencija o pravicah invalidov jasno definira kaj je diskriminacija zaradi invalidnosti: »pomeni vsako razlikovanje, izključevanje ali omejevanje zaradi invalidnosti z namenom ali posledico zmanjšanja ali izničenja enakopravnega priznavanja, uživanja ali uresničevanja vseh človekovih pravic in temeljnih svoboščin na političnem, gospodarskem, socialnem, kulturnem, civilnem ali drugem področju. Vključuje vse oblike diskriminacije, tudi odklonitev primerne prilagoditve«⁵². Preprečevanje diskriminacije in zagotavljanje enakih možnosti je, kot smo zapisali že v uvodu poročila, ena izmed prednostnih tem slovenskega predsedovanja Evropski uniji. Tudi zaradi tega je v resoluciji o položaju invalidov v Evropski uniji⁵³ kar štirinajstkrat zapisana zahteva za odpravo oziroma preprečevanje vseh oblik diskriminacije invalidov.

NSIOS v poročilu o uresničevanju dvanajstega cilja ugotavlja, da je v Sloveniji nasilje nad invalidi in med invalidi prisotno in zaradi tega niso zadovoljni z odzivanjem države na tovrstne dogodke. Posebej opozarjajo, v povezavi s stališči Državnega sveta Republike Slovenije, ki so bila sprejeta v zvezi z poročilom varuha človekovih pravic za leto 2007, da varuhinja človekovih pravic še vedno ni vzpostavila sistematičen civilni dialog tako z posameznimi reprezentativnimi invalidskimi organizacijami, kakor tudi z NSIOS. Tudi zaradi

---

⁵¹ Resolucija št. 48/96

⁵² Konvencija OZN o pravicah invalidov, 2. člen

⁵³ Resolucija Sveta Evropske unije in predstavnikov vlad držav članic, ki so se sestali v okviru Sveta z dne 17. marca 2008 o položaju invalidov v Evropski uniji, Uradni list EU, 2008/C75/01

neodzivanja oziroma slabega odzivanja mediji še vedno obravnavajo invalide večinoma diskriminatorno. Poleg tega se, tudi zaradi istega razloga, neprestano ponavljajo različne oblike nadzorov nad invalidskimi organizacijami.

Ob pregledu Letnega poročila Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2007 opazamo, da želi varuh posvetiti večjo pozornost predvsem pravicam otrok, prav tako želi izboljšati raven pravic tudi za druge ranljive skupine ljudi: invalide, starejše, revne in žrtve nasilja. Ugotavlja, da je za te v naši državi zelo slabo poskrbljeno, saj pravzaprav ne uživajo nobene posebne zaščite. Druga pomembna tema ostaja prizadevanje za zmanjševanje vseh oblik nasilja. V poročilu je izpostavljen primer Socialno varstvenega zavoda Dutovlje, kjer so bile ob obisku sobe stanovalcev na varovanem oddelku zaklenjene, stanovalci pa so bili na skupnem prostoru ali na dvorišču. Pristojni zavoda so pojasnili, da zaposleni sobe zaklepajo zato, da se stanovalci gibljejo, saj bi sicer večino dneva preležali. Zavodu je bilo predlagano, naj poišče druge, ustrežnejše načine spodbujanja telesne aktivnosti, saj ni prav, da so stanovalci v aktivnosti prisiljeni, ne glede na to ali jih sploh želijo, potrebujejo in zmorejo⁵⁴.

Tudi Zagovornica enakih možnosti je v poročilu za 2007 opozorila na primer diskriminacije invalidov⁵⁵:

Menila je, da bi do diskriminacije lahko prišlo v primeru invalida, ki je prestajal zaporno kazen in je bil s strani zavoda za prestajanje kazni deležen drugačnega obravnavanja kot ostali. Zavod je pozvala, da sprejme ukrepe, ki bodo tudi invalidom omogočili enako obravnavanje med prestajanjem zaporne kazni.

Z vidika uresničevanja tega cilja pomeni pomemben napredek sprejem Zakona o preprečevanju nasilja v družini⁵⁶. Zakon je bil sprejet 16.2.2008., veljati pa je pričel 1.3.2008. V tretjem odstavku 4. člena zakona z naslovom posebno varstvo in skrb je določeno, da so posebne skrbi pri nujenju pomoči žrtvam deležne starejše osebe in invalidi, ter osebe, ki zaradi raznih okoliščin niso sposobne skrbeti zase. Posebna skrb izvajalcem zakona nalaga posebno pozornost pri obravnavanju nasilja nad njimi in iskanju ustreznih rešitev. Deseti člen tega zakona določa vlogo organov in organizacij ter nevladnih organizacij. Določeno je, da so organi in organizacije ter nevladne organizacije dolžne v okviru z zakoni in drugimi predpisi določenimi nalogami in pooblastili prednostno obravnavati primere nasilja, odpravljanja vzrokov ter nujenju pomoči žrtvi pri vzpostavitvi pogojev za varno življenje. V četrtem odstavku tega člena je določeno, da se morajo strokovne delavke oziroma delavci, ki so zadolženi za opravljanje nalog na področju nasilja, na tem področju obvezno redno izobraževati. Odgovorne osebe v organih in organizacijah ter nevladne organizacije so dolžne zagotoviti usposabljanje vseh strokovnih delavcev, ki se v okviru svojega dela srečujejo z žrtvami oziroma povzročitelji nasilja.

Ocena uresničevanja dvanajstega cilja:

Akcijski program v uvodu k dvanajstemu cilju izpostavlja, da so zaradi svoje specifične in različne invalidnosti, ki je posledica gibalnih, senzornih ali komunikacijskih okvar oziroma motenj v duševnem razvoju, invalidi še toliko bolj izpostavljeni različnim oblikam spolnega, psihičnega, verbalnega in fizičnega nasilja oziroma oblikam nehumanega ali ponižujočega ravnanja, kaznovanja, mučenja, izkoriščanja ali zlorab. Slovenija je v letu 2008 dopolnila zakonodajo s tega področja z Zakonom o preprečevanju nasilja v družini in ratifikacijo

⁵⁴ Varuh človekovih pravic, Letno poročilo varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2007, str. 59

⁵⁵ Poročilo o delu zagovornice za leto 2007, str. 12 in 16, vir:

<http://www.uem.gov.si/fileadmin/uem.gov.si/pageuploads/PorociloZagovornica2007.pdf>

⁵⁶ Uradni list RS št. 16/2008

Konvencije o pravicah invalidov. Na formalni ravni torej Vlada RS dosledno sledi usmeritvam / obvezam iz mednarodnih in nacionalnih dokumentov – o tem se poroča pri uresničevanju posameznih ciljev Akcijskega programa. Žal pa ostaja ob tem tudi realnost, kot smo zapisali tudi že v poročilu za leto 2007, da ukrepi, zapisani v dvanajstem cilju tudi do leta 2013 ne bodo v celoti neuresničeni – zato ostaja temeljni cilj in ključna prioriteta Akcijskega programa zagotavljanje enakih možnosti in preprečevanje diskriminacije invalidov temelj vseh politik in ukrepov. V letu 2009 je v normativnem programu dela Vlade RS več prepisov katerih temeljni namen je izboljšanje kvalitete življenja invalidov in s tem tudi preprečevanje diskriminacije na podlagi invalidnosti. Poročilo za leto 2009 bo zato novo ogledalo državi kako sledi temu cilju.

Povzetek poročila Statističnega urada republike Slovenije o uresničevanju Akcijskega programa za invalide 2007 – 2013 v letu 2008

V uresničevanje ciljev, zastavljenih v omenjenem Akcijskem programu za invalide, je bil v letu 2008 vključen tudi Statistični urad Republike Slovenije (v nadaljevanju: SURS).

- A.** »SURS je tudi v letu 2008 spremljal nekatere pojave oz. zbiral in objavil informacije in podatke, ki so vsebinsko povezani s problematiko invalidov in invalidnosti (invalidi, vključno z vojnimi invalidi, delovni invalidi, invalidska podjetja, uživalci pravic invalidskega zavarovanja, oskrbovanci domov za starejše, varstveno-delovnih centrov ipd.), tako, kot je predvideno v Letnem programu statističnih raziskovanj za 2008«⁵⁷. SURS sicer ni neposredno uresničeval ciljev oz. posameznih ukrepov, določenih v Akcijskem načrtu za invalide 2007–2013, je pa različnim nosilcem teh nalog omogočil, da so imeli na voljo potrebne informacije in podatke za svoje delo.
- B.** SURS redno obvešča javnost o rezultatih omenjenih raziskovanj tudi z objavami v različnih publikacijah, v rednih in posebnih, v tiskani in oz. ali v elektronski obliki ([http:// www.stat.si](http://www.stat.si)). Rezultati omenjenih raziskovanj, ki so vsebinsko povezani s problematiko invalidov in invalidnosti, so v SURS-ovih publikacijah večinoma objavljeni v poglavjih z naslovom »Socialna zaščita«.

V letu 2008 so bili podatki v zvezi s to problematiko, objavljeni v naslednjih publikacijah SURS-a:

- STATISTIČNI LETOPIS 2008, poglavji: 6. Izobraževanje in 10. Socialna zaščita.
- STATISTIČNE INFORMACIJE:
  1. [Osnovnošolsko izobraževanje mladine in odraslih v Sloveniji ob koncu šolskega leta 2006/2007 in na začetku šolskega leta 2007/2008](#), Slovenija, 10. julij 2008, 17 strani.
  2. [Predšolska vzgoja in izobraževanje v vrtcih, Slovenija, šolsko leto 2007/2008](#), Slovenija, 14. julij 2008, 12 strani.
  3. Zavodi, domovi in druge ustanove za nastanitev otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami, Slovenija, 2007, Slovenija, 15. julij 2008, 9 strani.
  4. [Denarne socialne pomoči, podjetja za usposabljanje in zaposlovanje invalidov ter uporabniki in socialnovarstvene storitve centrov za socialno delo, 2006](#), Slovenija, 6. december 2007, 13 strani.
  5. [Javni socialnovarstveni zavodi, Slovenija, 2007](#), 20. januar 2009, 13 strani.
- SLOVENIJA V ŠTEVILKAH 2008, poglavje: Socialna zaščita.

⁵⁷ Ta statistična raziskovanja se izvajajo v skladu z zakonom, ki ureja delovanje državne statistike. Delijo so na redne in razvojne naloge in jih izvajajo v okviru dejavnosti državne statistike Statistični urad Republike Slovenije in pooblaščenji izvajalci: Agencija Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve, Banka Slovenije, Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije, Ministrstvo za finance, Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije in Zavod za zaposlovanje Republike Slovenije.

- SLOVENSKE REGIJE V ŠTEVILKAH 2008, poglavje: Socialna zaščita.
- STATISTIČNI PORTRET SLOVENIJE V EU 2008, poglavje: Socialna zaščita.
- BROŠURA: [Prebivalstvo Slovenije se stara – potrebno je medgeneracijsko sožitje](#), 73 str.
- NOVICI:
  1. [Prebivalstvo Slovenije se stara – potrebno je medgeneracijsko sožitje](#), 7. november 2008 / http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=1982
  2. 3. december, mednarodni dan invalidov, 1. december 2008 / http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=2034